

Peiling Onderwijs2032

Peiling onder leerlingen, ouders en lerarenopleiders ten behoeve van de verdiepingsfase
Onderwijs2032

Onderzoek in opdracht van LAKS, Ouders & Onderwijs en VELON
Robert Tholen
Froukje Wartenbergh-Cras
Niels Raaijmakers

ResearchNed
november 2016

© 2016 ResearchNed Nijmegen in opdracht van LAKS, Ouders & Onderwijs en VELON. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Peilingsonderzoek	7
1.3 Onderzoeksopzet	7
1.4 Leeswijzer	10
2 Leerlingen over het onderwijs	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Kern en keuze	11
2.3 Samenhang	13
2.4 Doorlopende leerlijnen	15
2.5 Belang meedenken over school	15
2.6 Samenvatting	16
3 Ouders over het onderwijs	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Kern en keuze	17
3.3 Samenhang	19
3.4 Doorlopende leerlijnen	20
3.5 Belang en urgentie herziening curriculum	23
3.6 Samenvatting	25
4 Lerarenopleiders over het onderwijs	26
4.1 Inleiding	26
4.2 Belang en urgentie herziening curriculum	26
4.3 Randvoorwaarden voor herziening	29
4.4 Opleiden van leraren voor de toekomst	30
4.5 Samenvatting	32
5 Overige inzichten van leerlingen, ouders en lerarenopleiders	33
5.1 Inleiding	33
5.2 Inhoudelijke inzichten	33
5.3 Procesmatige inzichten door lerarenopleiders	34
5.4 Het vervoltraject volgens ouders en lerarenopleiders	35
Bijlage A Overzicht van tabellen	38

Managementsamenvatting

Begin 2016 is het advies van Platform Onderwijs2032 uitgebracht. In het advies wordt een visie op het curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs gegeven met oog op de (toekomstige) ontwikkelingen in de samenleving. Het Platform pleit onder andere voor een beter evenwicht tussen de drie doelen van het onderwijs: kennisontwikkeling, persoonsvorming en maatschappelijke toerusting. In aansluiting op het uitbrengen van het advies wordt in een verdiepfingsfase de haalbaarheid van het advies voor de praktijk nader bekeken. In het kader daarvan heeft ResearchNed van LAKS, Ouders & Onderwijs en VELON de opdracht gekregen een peiling uit te voeren onder leerlingen, ouders en lerarenopleiders om daarmee in kaart te brengen in hoeverre zij de urgentie van verandering inzien. De ondervraagden geven aan welke onderdelen aandacht horen te krijgen in de vormgeving van een toekomstbestendig curriculum van het primair en voortgezet onderwijs. Daarbij is gefocust op drie onderdelen - kern en keuze, samenhang en doorlopende leerlijnen - die een centrale rol hebben in het advies.

De peiling is in de eerste weken van september uitgevoerd onder leerlingen in het voortgezet onderwijs, ouders (met kinderen in primair onderwijs en voortgezet onderwijs) en lerarenopleiders (pabo, eerstegraads- en tweedegraadsopleidingen). Uiteindelijk leverde dit input op van 2.992 leerlingen, 2.490 ouders en 167 lerarenopleiders. De respons beijkend valt op dat havisten en met name vwo'ers sterk oververtegenwoordigd waren onder de leerlingen. De deelname onder leerlingen in het praktijkonderwijs was zo minimaal dat deze groep buiten de analyse is gehouden. De resultaten zijn gewogen teneinde een representatief beeld van vmbo'ers, havisten en vwo'ers te kunnen geven. Ouders zijn benaderd op basis van de onderwijstypen waarin hun kinderen zich bevinden. De uiteindelijke resultaten zijn ook hier herwogen. Door beperkte reactie vanuit de lerarenopleiders kunnen de resultaten alleen als indicatief worden beschouwd.

Wat vinden de leerlingen?

Leerlingen benadrukken dat zij het belangrijk vinden om op school in de toekomst meer aandacht te besteden aan 'leren ontdekken wie je bent en wat je kunt' en 'leren omgaan met elkaar en hoe de samenleving werkt', naast het leren van kennis en vaardigheden.

Leerlingen geven aan dat ze meer keuzeruimte zouden willen, bijvoorbeeld om binnen vakken zelf opdrachten en/of onderwerpen te kiezen. Ook zouden ze er graag voor kunnen kiezen bepaalde vakken op een hoger niveau te volgen. Leerlingen zijn van mening dat meer keuzeruimte leidt tot een toename in hun motivatie.

Wat betreft samenhang geven leerlingen aan dat het belangrijk is dat losse vakken herkenbaar blijven, maar dat het tegelijk belangrijk is dat er meer verbinding tussen de vakken komt: dat wat geleerd wordt in het ene vak ook gekoppeld wordt aan andere vakken. Er is gevraagd naar wat leerlingen (zeer) belangrijke vaardigheden vinden en de mate waarin deze vaardigheden op dit moment op school aandacht krijgen. Het verschil blijkt het grootst bij het aanleren van praktische vaardigheden voor een beroep en van vaardigheden om problemen te herkennen en op te lossen.

Ten aanzien van een soepele overgang (doorlopende leerlijn) tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs, vermelden de leerlingen dat de kennis van Nederlands en rekenen/wiskunde die ze opdoen doorgaans voldoende is voor het goed kunnen volgen van deze vakken op de middelbare school. Dat geldt in mindere mate voor Engels. Leerlingen vinden het belangrijk dat leerlingen betrokken worden bij de keuze voor wat je op school leert en welke lessen je kunt volgen. Iets meer dan de helft zou zelf ook actief betrokken willen worden.

Wat vinden de ouders?

Ouders onderschrijven het belang van de drie doelen van onderwijs, te weten kennisontwikkeling, maatschappelijke toerusting en persoonlijke ontwikkeling.

Wanneer het gaat om meer keuzemogelijkheden voor scholen, antwoorden ouders verdeeld. Net iets meer dan de helft van de ouders geeft aan het eens te zijn met de stelling dat grondige basiskennis van een klein aantal vakken belangrijker is dan enige kennis van een groot aantal vakken. Verder komt naar voren dat ouders het goed vinden dat er een gelijke basis is voor alle leerlingen die aansluit bij hun individuele capaciteiten. Naast deze basis is er dan ruimte voor de leerlingen om eigen keuzes te maken. Wel tekenen enkele ouders hierbij aan dat te veel verschillen tussen scholen in de invulling van het vrije keuzedeel geenszins de toegang tot vervolgonderwijs zou mogen hinderen. Daarnaast kaarten ouders aan dat bepaalde vakken in het voorgesteld kerncurriculum (met name Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde) voor sommige leerlingen lastig zijn, en hopen dat leerlingen die struikelen over deze vakken wel mogelijkheden krijgen om hun talenten op andere gebieden te ontplooien. Het is belangrijk om dit punt in de nadere praktische uitwerking van het advies meer aandacht te geven, en hierbij tevens aandacht te besteden aan mogelijkheden tot niveaudifferentiatie.

Net als de leerlingen vinden ook de ouders het van belang dat er samenhang is in het onderwijsprogramma, waarbij de aparte vakken wel herkenbaar blijven. Net als leerlingen zelf vinden ook ouders dat er in het onderwijs meer aandacht zou mogen zijn voor praktische vaardigheden met het oog op het latere beroep en meer aandacht voor het kritisch leren denken.

De ervaringen van ouders met een doorlopende leerlijn zijn in de overgang van kinderdagverblijf/peuterspeelzaal naar primair onderwijs overwegend positief. Al is het opmerkelijk dat kritische geluiden hierover vaak afkomstig zijn van ouders van kinderen met extra zorgbehoefte. In de volgende overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs, draait dat om. Hier zijn ouders met kinderen in het speciaal onderwijs minder vaak ontevreden dan ouders met kinderen in het regulier onderwijs. Deze laatste groep ouders geeft vooral aan dat het verschil in de manier van lesgeven echt heel anders is en dat vraagt veel omschakeling van hun kinderen. Over de aansluiting van vakken tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs is het beeld dat we bij de leerlingen vonden, ook bij de ouders te zien: de aansluiting van Nederlands wordt het best gewaardeerd, rekenen/wiskunde iets minder en Engels het minst.

Wat vinden de lerarenopleiders?

De meeste lerarenopleiders kunnen zich inhoudelijk vinden in de uitgangspunten van het advies. Ze geven wel aan huiverig te zijn voor 'weer een verandering', maar dat komt vooral door ervaringen met dergelijke trajecten in het verleden. Wanneer verder nagedacht gaat worden over de concrete uitwerking van het nieuwe curriculum is het wat de lerarenopleiders betreft in elk geval belangrijk om aandacht te geven aan persoonsvorming, maatschappelijke toerusting en mogelijkheden voor leerlingen om te verbreden en te verdiepen. Deels is die aandacht er overigens ook al in de huidige opleidingen.

De voorgestelde mix van een kerncurriculum en meer vrije keuze, wordt door ongeveer de helft van de lerarenopleiders ondersteund. Voorstanders prijzen de verhouding tussen een gelijke basis en de ruimte die scholen krijgen om zich aan de hand van de kennisdomeinen te kunnen profileren. Wel hopen zij dat er voldoende ruimte wordt gecreëerd voor de eigen inbreng van de docent. Tegenstanders vrezen voor een overmatige focus op taal en rekenen binnen het kerncurriculum, waardoor leerlingen die hier moeite mee hebben zouden worden tegengehouden in de ontwikkeling van hun capaciteiten. De veranderingen in het kerncurriculum vragen volgens de lerarenopleiders om andere accenten in de lerarenopleidingen, zoals meer aandacht voor leerlingen leren kritisch te denken, persoonsvorming, probleemoplossend vermogen, het leggen van een relatie met de actualiteit en doorlopende leerlijnen. Een aantal van deze elementen heeft reeds een plek in de opleidingen, aldus de lerarenopleiders.

Het verschil tussen belangrijke vaardigheden van leraren en de mate waarin deze op dit moment onderwezen worden in de lerarenopleidingen, is volgens de lerarenopleiders het meest ongunstig als het gaat om vaardigheden voor het ontwikkelen en bewaken van een doorlopende leerlijn, vaardigheden in het ontwerpen van een curriculum, vaardigheden om les te geven in het stimuleren van creativiteit en nieuwsgierigheid en vaardigheden om les te geven in kritisch denken.

Het vervolgtraject

Voor het vervolgtraject geven alle partijen aan dat ze mee willen denken over de inrichting van een nieuw curriculum, en daarbij ook willen kijken wat kan blijven zoals het nu is om niet onnodig veel overhoop te halen in de scholen. Zij vinden het tenslotte belangrijk dat er tijd, ruimte en middelen zijn om dit proces te laten landen.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

In Nederland wordt nagedacht over hoe het onderwijs voor kinderen en jongeren verbeterd kan worden. Wat zij op school leren, moet zo goed mogelijk passen bij wat ze later moeten kennen en kunnen om goed voorbereid te zijn op de maatschappij en de arbeidsmarkt. Onder de noemer #Onderwijs2032 is eind 2014 een discussie gestart over het curriculum in het primair en voortgezet onderwijs. Centraal stond de vraag welke kennis en vaardigheden kinderen nu moeten leren, zodat zij straks zo goed mogelijk op de toekomst zijn voorbereid. Het Platform Onderwijs2032 is aan de hand van een breed maatschappelijk debat tot een gedragen visie op een toekomstgericht curriculum komen. In januari 2016 presenteerde het Platform haar advies 'Ons Onderwijs 2032'.¹ In dit advies worden een aantal kenmerken van toekomstgericht onderwijs onderscheiden, zoals een beter evenwicht tussen de drie doelen van het onderwijs: kennisontwikkeling, persoonsvorming en maatschappelijke toerusting. Het onderwijs kan leerlingen beter begeleiden in hun ontwikkeling tot "zelfstandige volwassenen die vaardig, waardig en aardig zijn, voor zichzelf en hun omgeving".

Het Platform pleit voor een *kerncurriculum* in het primair en voortgezet onderwijs dat bestaat uit "een vaste basis van kennis en vaardigheden die zich beperkt tot datgene wat alle leerlingen ten minste nodig hebben voor vervolgonderwijs en om in de maatschappij te kunnen functioneren". Het Platform beschouwt Nederlands, Engels, rekenvaardigheid (inclusief wiskunde), digitale geletterdheid en burgerschap als verplichte onderdelen van het kerncurriculum. Dat omvat daarnaast kennis die leerlingen nodig hebben om de wereld te kunnen begrijpen en eraan bij te dragen. Om het onderwijs meer betekenis voor leerlingen te geven, stelt het Platform voor die kennis in drie leerdomeinen te clusteren: Mens & Maatschappij, Natuur & Technologie en Taal & Cultuur. De kennis uit deze domeinen maken de leerlingen zich in de visie van het Platform op een diepgaande manier eigen: "niet van alles een beetje, maar meer van minder". Scholen bepalen zelf hoe ze de kennis en vaardigheden aanbieden, in vakken of bijvoorbeeld meer thematisch. Door de kern duidelijker af te bakenen, ontstaat in het onderwijsaanbod naast het kerncurriculum meer ruimte voor verdieping en verbreding. Het biedt scholen ruimte om het aanbod af te stemmen op hun visie en hun leerlingen.

Ook pleit het Platform voor meer *samenhang* in het onderwijsaanbod. Het moet duidelijk zijn hoe de verschillende elementen van het kerncurriculum met elkaar in verbinding staan en worden gebracht. Meer samenhang zorgt ervoor dat de leerlingen de kans krijgen zich meer in de stof te verdiepen de stof beter leren toepassen. Ook draagt het bij aan de ontwikkeling van vakoverstijgende vaardigheden, persoonsvorming en de mogelijkheden om verbinding te zoeken met de wereld buiten school (maatschappelijke vorming).

Daarnaast wil het Platform de *doorlopende leerlijnen* versterken door onder meer de doelen in primair onderwijs en voortgezet onderwijs vanuit dezelfde structuur en terminologie uit te werken. Door ijkpunten te formuleren voor overgangen in het stelsel (einde po, einde onderbouw vo, einde vo) kan de aansluiting worden geborgd en de ontwikkeling van leerlingen worden gemonitord. Deze ijkpunten dienen gedifferentieerd naar niveau in kaart gebracht te worden om het onderwijs voor iedere leerling motiverend en uitdagend te maken en te houden.

---

1 Platform Onderwijs2032 (2016). *Ons onderwijs2032. Eindadvies*. Den Haag: Platform Onderwijs2032.

Dit najaar is een brede peiling uitgevoerd onder leerlingen, ouders en lerarenopleiders met als doel in kaart te brengen in hoeverre zij de urgentie van verandering inzien en aangeven welke onderdelen aandacht horen te krijgen in de vormgeving van een toekomstbestendig curriculum van het primair en voortgezet onderwijs. Tevens konden zij (in open vragen) aangeven welke veranderingen zij concreet zouden willen zien. De vragenlijst voor ouders en leerlingen richtte zich op de wensen voor de toekomst, de mate waarin ze de uitkomsten van het advies onderschreven en de mate waarin een aantal van die uitkomsten ook nu al plek in de school hebben. Aan de lerarenopleiders is in de vragenlijst daarnaast nog gevraagd om vanuit hun optiek als opleiders van de leraren van de toekomst te reflecteren op de veranderingen die nodig zijn in de opleiding van leraren. Van deze peiling wordt in voorliggend rapport verslag gedaan.

1.2 Peilingsonderzoek

Voor de uitvoering van het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van online enquêtes. De online enquête is een onderzoeksmethode waarmee informatie ingewonnen kan worden betreffende gedragingen en/of meningen van een grote groep personen. Hierin kunnen zowel open (kwalitatief) als gesloten vragen (kwantitatief) worden opgenomen. In de context van dit onderzoek zijn peilingen uitgevoerd onder leerlingen, ouders en lerarenopleiders om meer inzicht te verschaffen in het draagvlak voor het eindadvies van Platform Onderwijs2032 en de gevoelde urgentie van de genoemde thema's in dit advies (i.e. kern en keuze, samenhang en doorlopende leerlijnen). Gezien het doel van het onderzoek is de keuze voor een online enquête voor de hand liggend. De voor- en nadelen van de online enquête als onderzoeksmethode zijn als volgt.

Voordelen:

- Het is mogelijk om in één keer een grote groep mensen te benaderen. Dit is wenselijk indien het doel is om uitspraken te kunnen doen die representatief zijn voor de totale onderzoeksgroep.
- Met behulp van gesloten vragen kunnen meetbare en met elkaar vergelijkbare onderzoeksuitkomsten worden gegenereerd. Doordat gesloten vragen gestandaardiseerd zijn, is het mogelijk om antwoorden te verkrijgen die eenduidig te interpreteren zijn.
- Met behulp van open vragen kan inzicht worden gegenereerd in de achterliggende motieven van respondenten en kunnen eerder gegeven antwoorden nader geduid worden. Indien open vragen bij grote groepen respondenten worden afgenomen, is het mogelijk om patronen te ontwaren in de antwoorden die voorts inzicht verschaffen in mogelijke achterliggende motieven.

Nadelen:

- Hoewel open vragen zijn opgenomen in de vragenlijsten, is er geen mogelijkheid tot doorvragen bij de respondenten.
- Weinig invloed op wie respondeert op de vragenlijst. Bovendien is er een verband tussen responsbereidheid en de lengte/moeilijkheid van voorgelegde vragenlijst.
- Geen controle op het correct invullen van de vragenlijst: geen zicht op sociale wenselijkheid van gegeven antwoorden; vragenlijsten worden niet altijd serieus en/of volledig ingevuld.

1.3 Onderzoeksopzet

De peiling is uitgevoerd onder leerlingen in het voortgezet onderwijs, ouders (primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs) en lerarenopleiders (pabo, eerstegraads-, tweedegraadsopleidingen). Aan de drie groepen is gevraagd om online een vragenlijst in te vullen, bestaande uit een aantal meerkeuzevragen en open vragen waarin gemaakte keuzes konden worden toegelicht. De leerlingen hebben relatief weinig open vragen gekregen, omdat het invullen in deze groep vaak te veel tijd vraagt waardoor de kans op voortijdig verlaten van de vragenlijst verhoogd wordt.

De uitnodiging voor de leerlingen is verstuurd door het Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS) via de contacten die zij hebben met alle scholen. De uitnodiging van ouders is grotendeels verstuurd via twee wegen: er is een grote groep ouders benaderd via het burgerpanel van Novio Research; daarnaast heeft Ouders & Onderwijs (het landelijk platform voor ouders van schoolgaande kinderen) aanvullend de eigen leden benaderd met het verzoek de vragenlijst in te vullen. Als derde weg is een relatief beperkt aantal ouders benaderd via e-mailadressen die de leerlingen hebben opgegeven (in totaal 402). De lerarenopleiders zijn benaderd door de Vereniging Lerarenopleiders Nederland (VELON). Het veldwerk voor deze peilingen heeft gelopen in de periode van 12 september tot en met 28 september 2016.

Bij het uitzetten van de peilingen is ervoor gekozen om gebruik te maken van een open link. Dit had als belangrijkste reden dat het gebruik van een open link de noodzakelijke tijdswinst opleverde. Een open link is immers gemakkelijk en snel te verspreiden, omdat het niet noodzakelijk is om over e-mailadressen te beschikken. Bij het uitzetten kon er bovendien gebruik gemaakt worden van verschillende kanalen c.q. partijen om mensen te benaderen. Daaraan zit echter ook een nadeel: hoe meer kanalen worden ingezet, hoe minder controle er uiteindelijk over de ingewonnen data is. Bij een individuele, persoonlijke link is het mogelijk om ervoor te zorgen dat een vragenlijst niet twee keer door dezelfde persoon ingevuld kan worden. Die controle is er bij een open link niet. Daar komt bij dat indien meer openbare kanalen worden gebruikt, zoals sociale media, het risico op misbruik van de link groter wordt: de kans dat de leerlingenlijst bijvoorbeeld alleen door leerlingen wordt ingevuld neemt af. Bij de verspreiding van de links is er daarom in elk geval voor gekozen geen gebruik te maken van sociale media. Om zicht te houden op de responsontwikkeling per school, is voor het verzamelen van de antwoorden bij de leerlingen gebruik gemaakt van een unieke link per school.

In tabel 1.1 is per doelgroep de behaalde respons weergegeven. Doordat gebruik gemaakt is van open links is het niet mogelijk om exacte responspercentages weer te geven: de totale groep die uiteindelijk daadwerkelijk een uitnodiging ontvangen heeft, is immers niet goed in te schatten. Met het oog op de risico's van het gebruik van een open link is er bovendien voor gekozen om extra 'streng' op te schonen: alleen voldoende ver ingevulde vragenlijsten zijn meegenomen (minimaal de vragen over de hoofdthema's beantwoord). Ook is er gelet op de responspatronen en de antwoorden op de open vragen om er zo zeker mogelijk van te zijn dat enkel de groep serieuze invullers meegenomen is in de uitkomsten van de peiling.

Tabel 1.1: Responsoverzicht

Leerlingen	Aantal	%
Gemengde brugklas (vmbo/havo, vmbo/havo/vwo of havo/vwo)	156	5
Vmbo	287	10
Havo	834	28
Vwo	1.715	57
Totaal	2.992	100
Ouders (onderwijssoort van kind(eren))	Aantal	%
Primair onderwijs/basisonderwijs (po)	1.031	41
(Voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so)	436	18
Pro/vmbo	469	19
Havo/vwo	554	22
Totaal	2.490	100
Lerarenopleiders*	Aantal	%
Pabo	50	30
Tweedegraadsopleidingen	82	49
Eerstegraadsopleidingen	66	40
Beroepsonderwijs	54	32
Anders	11	7
Totaal	167	100

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032.

*NB. Lerarenopleiders kunnen in de vragenlijst aan hebben gegeven aan meer dan één type lerarenopleiding onderwijs te verzorgen (geldt voor 61 respondenten). De responspercentages in deze groep tellen derhalve niet op tot 100%.

Als we kijken naar de respons onder leerlingen valt op dat havisten en met name vwo'ers sterk oververtegenwoordigd zijn. De deelname onder leerlingen in het praktijkonderwijs was zo minimaal (in totaal 8) dat deze groep buiten de analyse is gehouden. Om voor de ondervertegenwoordiging van vmbo'ers te corrigeren, is ervoor gekozen een weegfactor toe te passen. Deze weegfactor zorgt ervoor dat de antwoorden van de vmbo'ers iets zwaarder meetellen in de totale score dan die van havisten en met name de vwo'ers en daarmee representatief is voor leerlingen in Nederland. De weegfactor is berekend door de verhouding van de groepen in de populatie² te delen op de verhouding van de groepen in de respons.

Om ervoor te zorgen dat de groep ouders wat betreft het onderwijs dat hun kinderen voldoende divers is, is bij het uitzetten van de vragenlijst via het panel gewerkt met een quotumsample: voor vier onderwijstypen (po, (v)so, pro/vmbo en havo/vwo) is gestreefd naar minimaal 374 respondenten (de minimale responsomvang voor representativiteit). Omdat die verdeling uiteraard geen recht doet aan de verdeling binnen de respons, zijn de uiteindelijke resultaten, net als die van de leerlingen, herwogen: op die manier is ervoor gezorgd dat de verdeling van de respons representatief is voor de populatie als geheel.

2 www.onderwijsincijfers.nl

De groep lerarenopleiders die gehoor heeft gegeven aan de oproep een vragenlijst in te vullen, is beperkt gebleven. De antwoorden van deze groep kunnen daarom alleen als indicatief worden beschouwd. Enige scheefheid in de verdeling van de respons ten opzichte van de populatie is hier niet te corrigeren omdat een aanzienlijk aantal lerarenopleiders les geeft aan meer dan één type lerarenopleiding.

1.4 Leeswijzer

In het vervolg van dit rapport wordt per doelgroep gekeken naar toekomstbestendig onderwijs. In hoofdstuk 2 geven de leerlingen hun visie, in hoofdstuk 3 de ouders. In hoofdstuk 4 zijn de lerarenopleiders aan het woord: zij geven praktisch inzicht in de wijze waarop in de lerarenopleidingen ingespeeld kan worden op de gewenste aanpassingen. In hoofdstuk 5 is er ruimte voor conclusies en inzichten die in open vragen zijn meegegeven door de respondenten: zowel inhoudelijk als ook meer procesmatig. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn in de tabellen de resultaten doorgaans gegroepeerd getoond: bij schaalvragen (vragen waarbij aan respondenten wordt gevraagd een bepaalde mate aan te geven, bijvoorbeeld in welke mate men het eens is met stellingen (op een 5-puntsschaal van “zeer mee oneens t/m zeer mee eens”), is ervoor gekozen de uiterste categorieën samen te voegen (in het geval van het voorbeeld tot “(zeer) mee eens”). Bij de presentatie van de gegevens zijn de percentages op zodanige wijze afgerond dat zij optellen tot exact honderd procent. In sommige gevallen betekent dit dat de getallen op een andere wijze afgerond dienden te worden. Vanuit methodologisch oogpunt hebben we besloten om hierbij het percentage van de antwoordcategorie aan te passen waar het minst sterk uitspraken over te doen zijn: de neutrale categorie.

2 Leerlingen over het onderwijs

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de leerlingen aan het woord: wat vinden zij van de keuzeruimte die ze nu al hebben op school? Is dat voldoende, willen ze meer? Welke dingen vinden zij belangrijk om op school te leren en in hoeverre gebeurt dat nu ook al? Hoe ervaren zij de mate van samenhang binnen de lessen die ze nu krijgen? Kijkend naar doorlopende leerlijnen geven ze hun mening over de aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

2.2 Kern en keuze

Aan leerlingen is gevraagd in hoeverre ze op school zelf keuzes kunnen maken en wat ze zouden willen (tabel 2.1). In de vragenlijst is een reeks aan mogelijkheden voorgelegd, waarbij de leerlingen konden aankruisen welke mogelijkheden zij op school hebben en zouden willen hebben. Kijkend naar de keuzeruimte van leerlingen op school, is te zien dat ruim de helft van de leerlingen op school extra vakken of activiteiten kan kiezen, 44 procent kan zelf bepalen welke vakken ze volgen en telkens ongeveer één op de vijf leerlingen kan binnen een vak opdrachten of onderwerpen kiezen, binnen een vak extra lessen volgen en/of een vak dat ze al hebben op een hoger niveau volgen. Dat leerlingen meer keuzeruimte zouden willen, blijkt uit de kolom 'wat zou je willen'. Twee derde van de leerlingen wil zelf bepalen welke vakken ze volgen en binnen een vak opdrachten dan wel onderwerpen kiezen die ze interessant vinden. Op dat laatste punt is het grootste verschil te zien tussen wat enerzijds mogelijk is en anderzijds door leerlingen wordt gewenst. Een kleine twintig procent geeft aan dat ze dat op dit moment op hun school kunnen, een veel grotere groep (65%) geeft aan dat ze dat (ook) zouden willen. Het komt ook voor dat leerlingen iets wel kunnen kiezen, maar er eigenlijk in mindere mate behoefte aan hebben. Dit geldt voor de mogelijkheid om extra vakken of activiteiten te volgen naast de verplichte vakken. Voor ruim de helft van de leerlingen is dit mogelijk, terwijl ongeveer een derde van de leerlingen aangeeft dit te willen.

Tabel 2.1: *Huidige en gewenste keuzes op school, volgens leerlingen (%)*

	Wat kan er?	Wat zou je willen?
Zelf bepalen welke vakken ik volg	44	65
Binnen een vak opdrachten/onderwerpen kiezen die ik interessant vind	19	65
Extra vakken of activiteiten volgen naast mijn verplichte vakken	54	32
Binnen vakken die ik al heb extra lessen volgen	19	23
Een vak dat ik al heb op een hoger niveau volgen	19	39

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992. NB: Percentages tellen niet op tot 100% , meer antwoorden mogelijk.

Wanneer gevraagd wordt naar de meningen van leerlingen over kern en keuze binnen het curriculum (tabel 2.2) geeft een aanzienlijke groep leerlingen (61%) aan dat zij liever veel van een paar vakken dan van veel vakken een beetje willen leren. Drie kwart van de leerlingen geeft aan dat zij meer gemotiveerd zijn wanneer zij zelf voor een (extra) vak kiezen. De meningen van leerlingen lopen sterk uiteen ten aanzien van de stellingen dat het goed is als school bepaalt wat ze moeten leren (31% oneens, 25% eens) en dat ze wat ze op school leren ook buiten school goed kunnen gebruiken (27% oneens, 35% eens).

Tabel 2.2: Stellingen ten aanzien van kern en keuze, de mening van leerlingen (%)

	(Zeer) mee oneens	Neutraal	(Zeer) mee eens	Weet niet
Ik leer liever veel van een paar vakken dan van veel vakken een beetje	11	18	61	9
Wat ik op school leer, kan ik buiten school goed gebruiken	27	35	35	3
Ik vind het goed dat de school bepaalt wat ik moet leren	31	38	25	5
Wanneer ik zelf voor een (extra) vak kies, ben ik meer gemotiveerd	6	12	75	8

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Gevraagd naar de mate waarin leerlingen de drie doelen van het onderwijs van belang vinden (tabel 2.3), geeft de meerderheid (telkens zo'n drie kwart) aan dat zij alle drie de doelen belangrijk vinden. Ze vinden het belangrijk dat ze leren om te ontdekken wie ze zijn en wat ze kunnen, ze vinden het belangrijk om kennis en vaardigheden te leren en ze vinden het belangrijk om te leren hoe men met elkaar om moet gaan en hoe de samenleving werkt.

Tabel 2.3: Belang om bepaalde zaken op school te leren, volgens leerlingen (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Leren van kennis en vaardigheden	3	19	74	4
Leren ontdekken wie je bent en wat je kunt	8	15	75	2
Leren omgaan met elkaar en hoe de samenleving werkt	8	18	72	2

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

De mate waarin deze zaken op dit moment al op school aan de leerlingen geleerd wordt, verschilt (tabel 2.4). Leren van kennis en vaardigheden krijgt volgens de leerlingen de meeste aandacht, gevolgd door aandacht voor maatschappelijke vorming. Het minst vaak is nu aandacht voor persoonsvorming: het leren wie je bent en wat je kunt en hoe je jezelf als persoon kunt ontwikkelen. Bijna een derde van de leerlingen geeft aan dat hier op school niet of nauwelijks aandacht voor is.

Tabel 2.4: Mate waarin leerlingen bepaalde zaken op school leren, volgens leerlingen (%)

	(Helemaal) niet	Enigszins	(Heel) veel	Weet niet
Leren van kennis en vaardigheden	10	24	59	6
Leren ontdekken wie je bent en wat je kunt	29	28	38	5
Leren omgaan met elkaar en hoe de samenleving werkt	17	32	45	5

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

2.3 Samenhang

In het advies van Platform Onderwijs2032 wordt benadrukt dat het voor leerlingen duidelijk moet zijn hoe onderdelen van het lesprogramma met elkaar samenhangen. Wanneer leerlingen gevraagd wordt naar de samenhang binnen het onderwijsprogramma (tabel 2.5) geeft twee derde in lijn met het advies aan dat zij het belangrijk vinden dat de geleerde stof niet aan louter één vak gekoppeld wordt. Ruim veertig procent van de leerlingen geeft wel aan dat schoolvakken als aparte schoolvakken herkenbaar moeten blijven.

Tabel 2.5: Stellingen ten aanzien van samenhang binnen het onderwijsprogramma, de mening van leerlingen (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Belangrijk dat ik ook dingen leer die niet aan één vak gekoppeld zijn	7	19	67	8
Belangrijk dat schoolvakken aparte vakken blijven	15	25	43	16

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Gevraagd naar de huidige en gewenste aandacht voor vakoverstijgende onderwijsonderdelen (tabel 2.6) geven de leerlingen het vaakst aan dat samenwerken, praktische vaardigheden voor een beroep en het herkennen van problemen en ze op kunnen lossen (zeer) belangrijke vaardigheden zijn. Iets minder vaak als belangrijk benoemd zijn studievaardigheden en het om leren gaan met digitale informatie en middelen. In de meest rechtse kolom in tabel 2.6 is het percentage leerlingen weergegeven die aangeven dat er op dit moment al aandacht voor deze vakoverstijgende vaardigheden is op school. Het grootste verschil tussen enerzijds gewenst en anderzijds aanwezig is er met betrekking tot de aandacht voor vaardigheden die nodig zijn voor een beroep: 77 procent vindt die aandacht belangrijk, 18 procent geeft aan dat die aandacht er nu al is. Een soortgelijk verschil is te zien wanneer er gekeken wordt naar het herkennen van problemen en het ontwikkelen van een plan om ze op te lossen. Hierbij geeft eveneens zo'n driekwart van de leerlingen aan dat zij het belangrijk vinden dat hier aandacht voor is, terwijl slechts één op de drie leerlingen aangeeft dat hier nu aandacht voor is. Eveneens een relatief groot verschil tussen gewenste situatie en huidige situatie doet zich voor met het oog op de aandacht voor creativiteit (het bedenken en maken van vernieuwende oplossingen en ontwerpen).

Tabel 2.6: *Huidige en gewenste aandacht voor vakoverstijgende onderwisonderdelen, volgens leerlingen (%)*

	Gewenste aandacht				Huidige aandacht
	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet	
Omgaan met digitale informatie en middelen	11	19	68	1	52
Bedenken en maken van vernieuwende oplossingen en ontwerpen (creativiteit)	9	22	67	2	35
Kritische vragen stellen, het vormen en geven van een eigen mening	7	19	72	2	49
Het herkennen van problemen en het bedenken van een plan om deze op te lossen	5	18	76	2	33
Samenwerken	5	17	78	1	78
Studievaardigheden	12	23	63	2	51
Praktische vaardigheden die nodig zijn voor een beroep	5	16	77	2	18
Burgerschap	8	24	65	2	38

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Met betrekking tot de samenhang in het onderwijsprogramma is aan de leerlingen gevraagd in welke mate ze het belangrijk vinden dat de geleerde stof van het ene vak ook terugkomt in andere vakken (tabel 2.7). Eén op de tien leerlingen weet hier niet goed antwoord op te geven, een even groot deel vindt het (helemaal) niet belangrijk. De helft van de leerlingen is van mening dat dit wél (zeer) belangrijk is.

Tabel 2.7: *Belang van samenhang binnen het onderwijsprogramma, volgens leerlingen (%)*

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Vind je het belangrijk dat wat je in het ene vak leert, terugkomt in andere vakken?	11	29	50	10

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

In tabel 2.8 is te zien dat één op de vijf leerlingen van mening is dat er op school niet of nauwelijks iets dat in het ene vak geleerd wordt in een ander vak wordt gebruikt. In de andere gevallen gebeurt dat in enige mate: volgens 38 procent van de leerlingen vrijwel altijd.

Tabel 2.8: *Huidige mate van samenhang binnen het onderwijsprogramma, volgens leerlingen (%)*

	Niet of nauwelijks	Soms	Vaak of altijd
In hoeverre gebruik je dat wat je leert bij een vak ook bij andere vakken?	21	41	38

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

2.4 Doorlopende leerlijnen

Wanneer leerlingen gevraagd wordt naar zaken die zij zowel op de basisschool als op de middelbare school leren, geeft een derde aan dat dit vaak voorkomt (tabel 2.9). Daarentegen geeft eveneens een derde aan dat dit (helemaal) nooit voorkomt. Met betrekking tot herhalingen op de middelbare school geven meerdere leerlingen aan dat zij “het niet erg vinden om wat herhaling te hebben van dingen die ik op de basisschool heb geleerd. Zo kun je weer eventjes een goede basis hebben om op verder te werken”. Daarnaast wordt ook vermeld dat herhaling niet erg is zolang er ook diepgang is.

Tabel 2.9: Mate waarin dingen die leerlingen op de middelbare school aan bod komen, ook op de basisschool al hebben geleerd (%)

	(Helemaal) niet	Enigszins	(Heel) vaak	Weet niet
Leer je op de middelbare school dingen die je op de basisschool ook al hebt geleerd?	30	34	32	4

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Met betrekking tot de voorbereiding op de middelbare school is leerlingen gevraagd in hoeverre zij op de basisschool voldoende geleerd hebben bij Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde (tabel 2.10). Met betrekking tot Nederlands en rekenen/wiskunde geeft een meerderheid van de leerlingen (resp. 76% en 71%) aan genoeg voorkennis te hebben opgedaan in het basisonderwijs voor wat ze moeten kunnen op de middelbare school. Wanneer gekeken wordt naar de opgedane vaardigheden bij Engels is opvallend dat de helft deze onvoldoende vond om mee te komen op de middelbare school, 40 procent vond het wel genoeg.

Tabel 2.10: Mate waarin leerlingen op de basisschool voldoende geleerd hebben voor het voortgezet onderwijs, over Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde (%)

	Te weinig	Genoeg	Te veel	Weet niet
Nederlands	14	76	9	1
Engels	54	40	5	1
Rekenen/wiskunde	17	71	11	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Wanneer gekeken wordt naar de jaren waarin een leerling les heeft gehad in Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde (niet weergegeven in tabel) zien we voor Nederlands en wiskunde een evenredige verdeling over de acht schooljaren. Bij beide geven veel leerlingen (minimaal drie kwart) aan dat er vooral vanaf groep 3/4 veel aandacht is voor Nederlands en rekenen. Volgens de leerlingen wordt er tot en met groep 6 nauwelijks aandacht besteed aan Engels. Vanaf groep 7 geeft een groter aantal leerlingen (ongeveer 70 à 80%) aan dat er aandacht besteed is aan Engels.

2.5 Belang meedenken over school

De leerlingen is gevraagd in hoeverre ze het belangrijk vinden dat leerlingen meedenken over wat je op school leert en welke lessen je kunt volgen (tabel 2.11). Met betrekking tot beide zaken geeft een meerderheid van de leerlingen aan dat zij dit (zeer) belangrijk vinden. Zo geeft 69 procent aan dat ze het belangrijk vinden dat leerlingen meedenken over de stof die je op school leert en tachtig procent dat ze het belangrijk vinden dat leerlingen meedenken over de lessen die je kunt volgen.

Tabel 2.11: Belang meedenken door leerlingen (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk
Over wat je op school leert	7	24	69
Over welke lessen je kunt volgen	5	15	80

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

Wanneer vervolgens gevraagd wordt in hoeverre leerlingen zelf actief willen meedenken over de school geeft iets meer dan de helft (56%) aan dit (zeer) te willen doen, dertien procent geeft aan dit (zeer) niet te zien zitten (tabel 2.12).

Tabel 2.12: Zou jij zelf actief mee willen denken over wat je leert op school? (%)

	(Zeker) Niet	Neutraal	(Zeker) Wel
Zou jij zelf actief mee willen denken over wat je leert op school?	13	31	56

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Leerlingen; n=2.992.

2.6 Samenvatting

Aan 2.992 leerlingen zijn vragen gesteld met betrekking tot de kern en keuze van het curriculum, de samenhang tussen vakken, doorlopende leerlijnen en het belang van meedenken over de school. Hierbij is veelal gevraagd naar het verschil tussen de huidige situatie en de situatie zoals leerlingen die wensen te zien. Hierbij valt een aantal dingen op. Zo geeft een meerderheid van de leerlingen aan dat zij zelf binnen vakken opdrachten/onderwerpen die zij interessant vinden zouden willen kiezen. In de huidige situatie is dit echter maar in een klein aantal gevallen mogelijk. Hetzelfde geldt ook voor de mate waarin leerlingen ervoor kunnen kiezen om bepaalde vakken op een hoger niveau te volgen dan dat zij dat nu doen: ze geven aan dit graag te willen, maar het is op dit moment nog beperkt mogelijk. Het belang van meer keuzeruimte onderschrijven de leerlingen: een aanzienlijk aantal geeft aan dat zij meer gemotiveerd zijn wanneer zij zelf een (extra) vak kunnen kiezen.

Wat betreft samenhang tussen de vakken, geven leerlingen aan dat ze het belangrijk vinden dat vakken apart herkenbaar blijven maar ze vinden het ook belangrijk dat er dingen geleerd worden die niet aan één vak gekoppeld zijn. De meerderheid van de leerlingen vindt het belangrijk dat de geleerde stof niet uitsluitend aan één vak gekoppeld wordt. Met het oog op vaardigheden die niet aan één vak te koppelen zijn, is de discrepantie tussen vaardigheden die leerlingen belangrijk vinden en de mate waarin die ook daadwerkelijk aandacht krijgen op school, het grootst als het gaat om praktische vaardigheden die leerlingen later kunnen gebruiken in hun beroep en de aandacht die er is voor het aanleren van probleemoplossend vermogen.

Wanneer gekeken wordt naar de meningen van leerlingen met betrekking tot doorlopende leerlijnen zien we dat een meerderheid van de leerlingen van mening is dat in de vakken Nederlands en rekenen/wiskunde genoeg voorkennis op de basisschool wordt aangeleerd om deze vakken op de middelbare school goed te volgen. Bij deze vakken zien we dan dat ze verspreid over de basisschooljaren vanaf groep 3/4 op de meeste scholen voldoende aandacht krijgen. Met betrekking tot Engels geeft een aanzienlijk deel van de leerlingen echter aan dat zij te weinig voorkennis hadden voor wat er in dat vak van hen op de middelbare school verwacht werd.

3 Ouders over het onderwijs

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een weergave van de opvattingen van ouders. Wat vinden zij belangrijk dat hun kinderen op school leren? En hoe tevreden zijn ze over de mate waarin dat nu al gebeurt? Wat moet er wat hen betreft worden aangepast in het onderwijsprogramma? Hoe hebben zij de overgang van kinderopvang/peuterspeelzaal naar basisschool en van basisschool naar het voortgezet onderwijs ervaren?

3.2 Kern en keuze

In het advies wordt voorgesteld scholen meer ruimte te geven voor eigen keuzes, in samenspraak met leerlingen, ouders, docenten en overig onderwijspersoneel. Aan ouders is gevraagd wat, naar hun mening, belangrijke elementen daarbij zijn (tabel 3.1). Meest genoemd zijn het stimuleren van de eigen talenten van leerlingen en het mogelijk maken om een vak of leerstof op een hoger niveau te volgen. Mogelijk maken dat leerlingen zelf onderwerpen voor de lesstof kunnen kiezen en de keuzevrijheid voor scholen vinden ouders doorgaans minder belangrijk.

Tabel 3.1: Gewenste keuzemogelijkheden voor leerlingen op school, volgens ouders (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Belangrijk dat scholen kunnen kiezen welke leerstof wordt aangeboden*	7	32	58	3
Belangrijk dat leerlingen zelf onderwerpen voor de lesstof kunnen kiezen*	12	35	51	2
Belangrijk dat leerlingen leerstof op een hoger niveau kunnen volgen*	2	16	81	1
Belangrijk dat scholen kunnen kiezen welke vakken worden aangeboden**	9	34	55	2
Belangrijk dat scholen kunnen kiezen welke onderwerpen binnen een vak aan bod komen**	8	35	55	2
Belangrijk dat leerlingen zelf vakken kunnen kiezen**	6	22	70	2
Belangrijk dat leerlingen een vak op een hoger niveau kunnen volgen**	1	14	84	1
Belangrijk dat leerlingen zelf keuzes kunnen maken die passen bij hun niveau en interesses	5	23	70	2
Belangrijk dat alle leerlingen in Nederland eenzelfde basispakket aan kennis en vaardigheden aangeleerd krijgen	9	26	63	2
Belangrijk dat de school leerlingen stimuleert om hun eigen talenten te ontwikkelen	1	10	88	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490. *Alleen aan ouders met kinderen in het primair onderwijs gevraagd (n=1.467). **Alleen aan ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs gevraagd (n=1.023).

Ook is de ouders gevraagd een inschatting te geven van de mate waarin op dit moment al voldoende wordt voorzien in die keuzemogelijkheden voor school en leerlingen (tabel 3.2). Volgens telkens ongeveer de helft van de ouders zijn er veel tot zeer veel keuzemogelijkheden. Het minst geldt dat echter voor de mogelijkheid voor leerlingen om in het basisonderwijs zelf onderwerpen voor de lesstof te kiezen (volgens de helft van de ouders belangrijk) en de mogelijkheid voor leerlingen om op de middelbare school vakken op een hoger niveau te volgen (iets dat 84% van de ouders juist heel belangrijk vindt).

Tabel 3.2: *Huidige keuzemogelijkheden voor leerlingen op school, volgens ouders (%)*

	(Helemaal) niet	Enigszins	(Heel) veel	Weet niet
School maakt keuzes in welke leerstof wordt aangeboden*	4	28	61	7
Leerlingen kunnen zelf onderwerpen voor de lesstof kiezen*	25	32	34	9
Leerlingen kunnen leerstof op een hoger niveau volgen*	6	23	66	5
School maakt keuzes in welke vakken worden aangeboden**	7	30	56	7
School maakt keuzes in welke onderwerpen binnen een vak aan bod komen**	5	27	54	14
Leerlingen kunnen zelf vakken kiezen**	18	33	45	4
Leerlingen kunnen een vak op een hoger niveau volgen**	24	24	43	9
Leerlingen kunnen zelf keuzes maken die passen bij hun niveau en interesses	16	33	44	7
Alle leerlingen krijgen eenzelfde basispakket aan kennis en vaardigheden aangeleerd	6	29	59	6
Leerlingen worden gestimuleerd om hun talenten te ontwikkelen	7	28	60	5

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490. *Alleen aan ouders met kinderen in het primair onderwijs gevraagd (n=1.467). **Alleen aan ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs gevraagd (n=1.023).

In de toelichtingsruimte bij het onderwerp keuzemogelijkheden lopen de meningen van ouders zeer sterk uiteen. Er zijn ouders die de aandacht voor het individuele kind benadrukken: “Het is goed als scholen zich mogen onderscheiden in soorten lesprogramma’s. Het vasthouden en beoordelen op leerniveau is achterhaald. Er zit veel meer in kinderen dan alleen maar kader, vmbo, mavo, havo of vwo. Niet alleen in het verdere leven is samenwerking belangrijk, maar ook bij onderwijs is veel te winnen door minder in hokjes te denken.”

Veel ouders geven aan dat er wat hen betreft grenzen zitten aan de hoeveelheid mogelijkheden en dat een vaste basis juist goed is. Ze zijn bang voor grote verschillen tussen scholen en leerlingen. “Het gevaar dat ik zie bij allerlei keuzes is dat na de basisschool diverse kinderen een bepaalde basiskennis missen om goed mee te kunnen in het vervolgonderwijs. Dat is frustrerend voor de leerling zelf en eenieder die om hem/haar staat in het leerproces (medeleerlingen, docenten en ook de ouders).” “Keuze mag er zijn, maar de basis moet voor iedereen gelijk zijn. Eerder scholen zelf passende methodes laten kiezen dan zelf vakken laten kiezen.”

Ook is het wat een aantal ouders in het voortgezet onderwijs betreft de vraag hoe goed leerlingen kunnen kiezen in combinatie met een te weinig flexibel systeem om die keuzes weer ongedaan te maken: “In de puberteit is het al lastig om keuzes te maken, laat staan over de toekomst welk beroep je wilt gaan uitoefenen. Het is belangrijk dat de vakkenpakketten eerder omgezet kunnen worden bij verkeerde keuzes zodat leerlingen gemotiveerd blijven om onderwijs te volgen en er ontstaat geen verspilde tijd.” Ook lijkt de keuze sowieso niet altijd makkelijk te maken: “Het is vreemd dat er in de bovenbouw vakken gekozen kunnen worden die niet in de onderbouw aangeboden worden, waar moet je je keuze dan op baseren?.”

3.3 Samenhang

In het advies van Platform Onderwijs2032 wordt het belang van een samenhangend lesprogramma benadrukt. Voor leerlingen zou duidelijk moeten zijn hoe onderdelen van het lesprogramma met elkaar samenhangen. In tabel 3.3 is te zien dat de meerderheid van de ouders het belangrijk vindt dat er aandacht is voor vaardigheden die in meer dan één vak nuttig zijn, dat vakken goed op elkaar aansluiten, dat er aandacht is voor thema’s die aan één bepaald vak te koppelen zijn, maar ook dat schoolvakken wel herkenbaar blijven, ook binnen een samenhangend lesprogramma. Zoals één van de ouders vertelt: “Ik merk aan de kinderen dat zij liever vakken hebben als biologie, aardrijkskunde en geschiedenis in plaats van één overkoepelend vak in de vorm van wereldoriëntatie, omdat zij hierdoor de stof niet meer overzien en de structuur in de leerstof kwijtraken.”

Tabel 3.3: Stellingen ten aanzien van samenhang binnen het onderwijsprogramma, de mening van ouders (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Vakken op school sluiten goed op elkaar aan	1	17	81	1
Aandacht voor thema’s die niet aan één bepaald vak te koppelen zijn	2	19	77	2
Aandacht voor vaardigheden die in meer dan één vak nuttig zijn	1	14	83	2
Schoolvakken blijven herkenbaar, ook binnen een samenhangend lesprogramma	4	18	77	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490.

In de vragenlijst is aan de ouders gevraagd om aan te geven welke vakoverstijgende onderwijsonderdelen voor hen belangrijk zijn en in hoeverre er op dit moment al voldoende aandacht voor is. In tabel 3.4 zijn deze twee elementen samengebracht. Allereerst is daarin te zien dat de ouders alle genoemde vakoverstijgende onderdelen belangrijk vinden. De mate waarin ze op dit moment al veel op school ingezet worden, verschilt. Aandacht voor leren samenwerken komt relatief vaak voor, aandacht voor de meer praktische vaardigheden beduidend minder. Het verschil blijkt het grootst bij de aandacht voor praktische vaardigheden: wel gewenst, nog weinig aanwezig, en bij de aandacht voor het leren stellen van kritische vragen en het vormen en geven van een eigen mening, waar ook geldt: wel belangrijk, maar nog relatief weinig aandacht hiervoor op school op dit moment.

Tabel 3.4: Gewenste en huidige aandacht voor vakoverstijgende onderwijsonderdelen, volgens ouders (%)

	Belang: % (zeer) belangrijk	Huidige aandacht: % (heel) veel
Omgaan met digitale informatie en middelen	84	60
Bedenken en maken van vernieuwende oplossingen voor bestaande problemen	81	52
Kritische vragen stellen, het vormen en geven van een eigen mening	86	51
Herkennen van problemen en komen tot een plan om deze op te lossen	87	54
Samenwerken	88	75
Studievaardigheden	86	54
Praktische vaardigheden die nodig zijn voor een beroep	79	43
Burgerschap (leren omgaan met elkaar en hoe de samenleving werkt)	83	58

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490.

Overigens merkt een aantal ouders op dat veel van de genoemde zaken niet alleen de verantwoordelijkheid van school zijn maar ook bij de opvoeding horen (“Veel van de nieuw genoemde vakken horen in de opvoeding” en “Zullen we het aanleren van het gros van deze vaardigheden gewoon weer neerleggen bij de ouders?”). Ook zijn er termen die naar smaak van de ouders makkelijk genoemd worden, maar in de praktijk niet zo eenduidig zijn als ze lijken. Twee voorbeelden: “Samenwerken klinkt zo simpel maar de meeste leerlingen vertikken het. In een groep van vier is er altijd één die de dupe is omdat de rest er geen zin in heeft. Ben er geen voorstander meer van” en “Studievaardigheden zijn voor elk kind anders. Ieder kind leert op zijn eigen manier. Een coach kan helpen om de voor dat kind beste manier te vinden. Deze vaardigheden moeten niet van bovenaf worden opgelegd. Een kind moet dit zelf kunnen ontdekken.”

3.4 Doorlopende leerlijnen

Een ander speerpunt uit het advies is de bevordering van doorlopende leerlijnen waarbij leerlingen zo min mogelijk hinder ondervinden bij de verschillende overgangen tussen onderwijssoorten. In deze paragraaf kijken we naar de overgang van peuterspeelzaal/kinderopvang naar basisonderwijs en van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Ouders zijn grotendeels tevreden over de aansluiting tussen kinderopvang en basisschool (tabel 3.5).

Tabel 3.5: Tevredenheid van ouders over aansluiting van kinderopvang/peuterspeelzaal op basisonderwijs (%)

	(Zeer) ontevreden	Neutraal	(Zeer) tevreden	Weet niet	N.v.t.
Tevredenheid over de aansluiting van de kinderopvang/peuterspeelzaal op de basisschool	4	13	62	6	15

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=1.467 (alleen po).

Concreet gevraagd naar de ervaringen met de aansluiting tussen kinderopvang/peuterspeelzaal en basisschool, noemen ouders in de meeste gevallen dat ze er tevreden over zijn. Een paar keer komt de brede school daarbij ter sprake, zoals bijvoorbeeld bij deze ouder: “Bij mijn dochter op school was de peuterspeelzaal in hetzelfde gebouw als de basisschool. Voor een kind is het meest belangrijk dat het zich veilig en vertrouwd voelt en dat was in dit geval zeker zo. De juffen van de basisschool had ze al eens gezien, dus dat was al bekend.”

In de gevallen dat ouders niet tevreden waren, verliep de communicatie niet soepel. Een voorbeeld: “Er was geen overdracht” en “Er wordt niet echt geluisterd door de scholen naar adviezen van peuterspeelzalen.”

Ook was de stap soms toch groot voor de kersverse kleuters: “De overgang van twee ochtenden peuterspeelzaal naar vijf dagen in de week basisschool (waarvan twee halve dagen weliswaar) was een grote stap voor mijn oudste kind. Het was ineens heel veel. Qua activiteiten sloot het wel heel goed op elkaar aan.” Een klein aantal ouders meldt dat het kinderdagverblijf wel héél erg enthousiast voorbereidt op de basisschool: “De eindtermen van ons kinderdagverblijf waren hoger dan de starteisen van de basisschool (iedereen die de crèche verliet, kon zijn naam herkennen (aan de vorm of beginletter) en tot 10 tellen. Beginnen ze in groep 1 met tellen tot 6 en plaatjes i.p.v. naamkaartjes.”

Tot slot blijkt uit de antwoorden dat met name de groep ouders met kinderen die extra zorg nodig hebben, niet altijd een goede overgang ervaren. Een paar voorbeelden. “Onze jongste hebben ze, ondanks dat de peuterspeelzaal duidelijk heeft aangegeven dat er een achterstand was, veel te lang laten ‘sukkelen’ in het reguliere basisonderwijs.” “Onze zoon werd als moeilijk ervaren, maar bleek later hoogbegaafd te zijn. Peuterspeelzaal dacht aan ADHD. Dus de overgang naar basisschool was zeer moeilijk. Pas toen hij 7 was, is hoogbegaafdheid geconstateerd.”

De ouders die inmiddels kinderen in het voortgezet onderwijs hebben, is gevraagd naar hun tevredenheid over de aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs (tabel 3.6). In vergelijking met de vorige stap is de ontevredenheid hier groter: net iets meer dan de helft is (zeer) tevreden, één op de zes ouders is niet tevreden. De tevreden ouders geven aan dat de overgang goed verliep, soms omdat de organisatie van de basisschool al een beetje leek op het voortgezet onderwijs: “Basisschool had verticale groepen, leerlingen werkten met een planner. De brugklas sloot daar goed op aan. Overgang ging zonder problemen.”

Tabel 3.6: Tevredenheid van ouders over aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs (%)

	(Zeer) ontevreden	Neutraal	(Zeer) tevreden	Weet niet
Tevredenheid over de aansluiting tussen het onderwijsprogramma van de basisschool en van de brugklas	15	25	53	7

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=1.168 (alleen vo).

Toelichtend blijken de pijnpunten het meest in de totaal andere manier van onderwijs te zitten. En niet in de laatste plaats in de grote bergen huiswerk die ineens opdoemen in het voortgezet onderwijs. “Alles ging redelijk goed, alleen de overgang van basisschool naar vwo is echt heftig voor de kids. Ineens een berg vakken waar je nog nooit van hebt gehoord en nog grotere bergen huiswerk. Dat moet anders.” “De overgang van moeilijkheidsgraad is een te grote stap. Van rekenen naar wiskunde is echt een gevecht. Daarnaast is het hebben van huiswerk ineens iets dat hun hele leven, dus ook hun sociale leven, verandert en daarin zijn ze onvoorbereid. (Geen tijd meer om te spelen, te computeren etc. Huiswerk neemt hun vrije tijd in beslag).”

Eén ouder ziet wel mogelijkheid om de voorbereiding op de middelbare school een plek te geven in groep 8: “Groep 8 is meer gericht op de Cito-toets en de musical. Het is een afsluitingsjaar, waar in de tijd die over is, films worden gekeken om de tijd vol te krijgen. Besteed deze tijd liever aan de voorbereiding op de brugklas, door bijvoorbeeld huiswerk op te geven voor meerdere vakken tegelijk zodat de kinderen al leren plannen.”

Ook is de middelbare school zoveel anoniemer: “De basisschool was erg veilig, kinderen worden goed begeleid. Er is voldoende kijk op de leerlingen en er wordt direct ingegrepen. Op het voortgezet onderwijs mist dit allemaal. Veel mentoren lezen zich niet in in de achtergronden van hun nieuwe leerlingen. Valt een leerling uit? Jammer want extra hulp is er zelden.”

In tegenstelling tot de overgang naar het basisonderwijs toe waar de ouders van leerlingen met extra zorgbehoefte doorgaans in de ruimte voor toelichting vaker melding maakten van obstakels dan ouders van ‘reguliere’ leerlingen, blijkt uit de open antwoorden voor hen de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs vaak juist veel soepeler: “Het betrof allebei speciaal onderwijs en dat scheelt. Dan krijgen de kinderen eerst wel even wentijd en schakeltijd. De klassen blijven klein en ook de school bleef klein.” En: “Mijn dochter had een leerachterstand op de basisschool. Zij volgde vanaf groep 5 een eigen leerlijn op haar niveau en is met lwoo naar het vmbo gegaan. Daar heeft ze twee jaar les gehad in een lwoo-klas en nu in de 3^e kan zij niveau kader aan met mooie cijfers. Ik ben heel tevreden hoe de basisschool alles geregeld heeft.” Of deze ouder die de vergelijking zelf thuis kon maken: “Ja, mijn dochter had geen Engels gehad op de basisschool of studievaardigheden en lag flink achter en weet nu nog steeds niet hoe ze moet leren, want dit heeft ze nog nooit hoeven doen op de basisschool omdat het te makkelijk was, nu moet ze het en weet niet hoe, ook hierin nul begeleiding vanuit de scholen, ook niet als je het van tevoren aangeeft. Bij mijn zoon op het speciaal basisonderwijs doen ze er veel mee en luisteren en kijken naar het kind en zorgen dat alles aansluit bij zijn of haar niveau, zo fijn.”

Over de aansluiting van vakken in het basisonderwijs en in het voortgezet onderwijs oordelen de ouders zeer wisselend (tabel 3.7). Het meest tevreden is men over de aansluiting binnen het vak Nederlands, het minst over Engels. Over de aansluiting tussen rekenen en wiskunde is net iets meer dan de helft tevreden.

Tabel 3.7: Tevredenheid van ouders over de aansluiting van vakken in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs (%)

	(Zeer) ontevreden	Neutraal	(Zeer) tevreden	Weet niet	N.v.t.
Nederlandse taal	8	23	64	4	1
Engelse taal	24	20	49	4	3
Rekenen/wiskunde	15	28	52	4	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=1.322 (alleen vo).

De uiteenlopende tevredenheid van ouders is terug te lezen in hun toelichtende antwoorden. De ene basisschool doet het beter dan de andere. “De basisschool gaf niet veel meer dan taal en rekenen. Nauwelijks wereldoriëntatie en Engels. Daar hadden onze kinderen een achterstand t.o.v. kinderen van andere basisscholen. Ook gaf de basisschool nooit huiswerk, zodat het huiswerk op de middelbare ineens veel te veel leek.” “Doordat kinderen binnen een groep niet met dezelfde basiskennis starten, verloopt de brugklas erg moeizaam. Waarom kan het onderwijs niet een eenduidig systeem volgen, zodat de overgang naar de brugklas gemakkelijker gaat? Juist na de Cito blijft er tijd over voor extra voorbereiding op het middelbaar onderwijs, gebruik die tijd dan ook.” En: “Er wordt bij ons veel aandacht besteed aan het plannen van opdrachten en huiswerk op de basisschool. Er is echter te weinig praktische aansluiting voor het vak rekenen wat wiskunde wordt. In mijn tijd leerde ik in groep 8 al met een passer bloemetjes tekenen en simpele sommetjes met een onbekende X. Dit hebben mijn kinderen nu niet, met name met een apparaat als een passer kunnen ze ook heel goed in de hogere groepen van de basisschool al spelenderwijs leren werken.”

3.5 Belang en urgentie herziening curriculum

In het advies wordt een voorstel gedaan voor een visie op een toekomstgericht curriculum. In hoeverre onderschrijven ouders een aantal belangrijke uitgangspunten die hierin naar voren zijn gebracht? Tabel 3.8 toont hierop het antwoord. Ouders kunnen zich het meest vinden in het uitgangspunt dat pleit voor een betere aansluiting van de lesinhoud bij het echte leven om zo voor leerlingen de les interessanter en relevanter te maken en daarmee hun motivatie om te leren ten goede komt. Ook is drie kwart het eens met het interessanter en uitdagender maken van het onderwijs door meer verbinding tussen de vakken te maken. Iets meer dan 70 procent kan zich ook vinden in het uitgangspunt dat die verbinding tussen vakken bovendien bijdraagt aan het kunnen begrijpen van de complexe samenleving. Beduidend minder eens (maar nog altijd net iets meer dan de helft) zijn de ouders het met de stelling dat grondige basiskennis van een klein aantal vakken belangrijker zou zijn dan van veel vakken een beetje leren. Zoals uit de toelichting van ouders blijkt, zit die weerstand vooral in het al vroeg moeten maken van keuzes en de onomkeerbaarheid daarvan. Ook is de keuze voor vakken die onder andere tot de kern zouden kunnen behoren wat meerdere ouders betreft discutabel: leerlingen die erg slecht scoren op de kernvakken vallen ten onrechte uit, ondanks hun mogelijke talent op ander gebied. Goed om hierbij op te merken dat hierin ook de voorlichting helderder moet: de focus op kernvakken betekent niet dat alle leerlingen hetzelfde basisniveau moeten behalen, niveaudifferentiatie blijft belangrijk!

Tabel 3.8: *Mate waarin ouders het eens zijn met de uitgangspunten van het advies (%)*

	(Zeer) oneens	Neutraal	(Zeer) eens
Grondige basiskennis van klein aantal vakken belangrijker dan van veel vakken een beetje	11	34	55
Voor motiveren van leerlingen is het belangrijk dat leren aansluit bij het echte leven	2	19	79
Meer verbinding tussen vakken helpt leerlingen om de complexe samenleving beter te begrijpen	3	25	72
Meer verbinding tussen vakken maakt onderwijs voor leerlingen interessanter en uitdagender	3	22	75

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490.

Wat is belangrijk om te leren op school? Wat de grote meerderheid van ouders betreft alle drie de voorgelegde aspecten (tabel 3.9): zowel kennis en vaardigheden opdoen, als werken aan persoonsvorming (leren ontdekken wie je bent, wat je kunt en jezelf als persoon ontwikkelen), als ook de maatschappelijke vorming (leren omgaan met elkaar en leren hoe de samenleving werkt).

Tabel 3.9: Belang om bepaalde zaken op school te leren, volgens ouders (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Leren van kennis en vaardigheden	1	10	88	1
Persoonsvorming	1	11	87	1
Maatschappelijke vorming	1	10	88	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490.

Gevraagd naar de mate waarin de school aandacht schenkt aan de drie doelen van het onderwijs (tabel 3.10), geven ouders aan dat er (heel) veel aandacht is voor kennis en vaardigheden. In mindere mate zou er op de school aandacht zijn voor maatschappelijke vorming en persoonsvorming.

Tabel 3.10: Mate waarin er op school aandacht gegeven wordt aan een aantal zaken, volgens ouders (%)

	(Helemaal) niet	Enigszins	(Heel) veel	Weet niet
Leren van kennis en vaardigheden	3	21	72	4
Persoonsvorming	7	26	63	4
Maatschappelijke vorming	5	26	67	4

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490.

Aan de ouders is gevraagd in hoeverre ze het van belang vinden dat ze een stem hebben in de keuzes die door school gemaakt worden. Tabel 3.11 laat zien dat ouders voornamelijk willen dat er ouders meepraten over de keuzes die school maakt over het onderwijs (77% (zeer) belangrijk). In mindere mate wordt het van belang geacht dat ouders meepraten over activiteiten die worden georganiseerd: 68 procent van de ouders vindt dit (zeer) belangrijk. Iets meer dan de helft van de ouders (55%) geeft aan het (zeer) belangrijk te vinden om zelf een actieve bijdrage te leveren aan onderwijsactiviteiten. Van de ondervraagde ouders geeft 45 procent aan zelf nu al (heel) actief mee te praten over het onderwijs op de school van hun kind (niet in tabel).

Tabel 3.11: Belang meepraten door ouders, volgens ouders (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk	Weet niet
Over keuzes die de school maakt over het onderwijs aan uw kind	4	18	77	1
Over keuzes die de school maakt over de activiteiten die worden gedaan	6	25	68	1
Zelf een actieve bijdrage leveren aan onderwijsactiviteiten	10	33	55	2

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is vanuit de optiek van ouders gekeken naar het huidige onderwijs en de gewenste veranderingen daarin. Daarbij valt op dat de meningen en ervaringen van ouders op sommige punten uiteenlopen en op andere punten wel meer overeenkomen.

Waar de ene ouder vindt dat er meer keuzemogelijkheden moeten zijn voor scholen en leerlingen, is de ander waakzaam voor te veel vrijheid. Te veel vrijheid leidt in de ogen van deze ouders tot verschillen waarop door het vervolgonderwijs lastig in te spelen is. In het keuzeaanbod zijn ouders het wel in meerderheid eens dat het belangrijk is dat scholen leerlingen stimuleren om hun eigen talenten te ontwikkelen en het mogelijk maken om vakken of delen van de leerstof op een hoger niveau te volgen. Dat laatste is iets dat ouders in de huidige situatie op school veelal nog missen. De keuze voor een set kernvakken die iedereen moet kunnen beheersen, wordt niet unaniem gedeeld: voorstanders bepleiten een gelijke basis, tegenstanders vrezen voor talentvolle leerlingen voor wie bijvoorbeeld Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde straks de struikelblokken blijken.

Samenhang tussen vakken wordt belangrijk gevonden door veel ouders, waarbij het wel essentieel is dat vakken herkenbaar blijven. Gevraagd naar specifieke vakoverstijgende vaardigheden die van belang zijn op school, is het verschil tussen wat ouders belangrijk vinden en de mate waarin er aandacht voor is het grootst bij de meer praktische vaardigheden met het oog op het latere beroep en het kritisch leren denken.

De aansluiting van peuterspeelzaal en kinderdagverblijf op basisonderwijs wordt overwegend positief beoordeeld door de ouders. Opmerkelijk daarbij is dat de groep ouders van wie de kinderen extra zorg nodig hebben, vaker een minder goede ervaring hebben. In de volgende overgang draait dat om: hier ervaren de ouders met kinderen in het regulier onderwijs juist de meeste hobbels (vooral in de overgang naar een heel andere manier van lesgeven en de 'lawine' aan huiswerk), terwijl de overgang binnen of naar het speciaal onderwijs met meer rust en overdracht samengaat.

De aansluiting tussen basisschool en voortgezet onderwijs lijkt grotendeels op orde voor Nederlands. Van rekenen naar wiskunde wordt de aansluiting minder goed beoordeeld en het minst vaak tevreden zijn ouders over de aansluiting van Engels op de basisschool bij Engels op de middelbare school. Hier blijken vooral de verschillen tussen scholen groot: sommige scholen geven beduidend intensiever Engels dan andere, waardoor in de brugklas ook grote verschillen in niveau binnen een klas kunnen ontstaan.

Ouders kunnen zich redelijk vinden in de uitgangspunten van het advies. Ze vinden het met name belangrijk dat er in de lesinhoud meer wordt aangesloten bij de actualiteit en dat er meer verbinding tussen vakken komt. Het advies dat ze beduidend minder vaak onderschrijven (net iets meer dan de helft is het ermee eens) is het advies van 'beter iets meer van minder dan van veel een beetje'.

4 Lerarenopleiders over het onderwijs

4.1 Inleiding

In hoeverre zien lerarenopleiders de noodzaak van het aanpassen van het curriculum en in welke mate is er draagvlak voor de veranderingen die in het advies van Platform 2032 zijn voorgesteld? En indien er toegewerkt wordt naar een onderwijsvernieuwing: welke aanpassingen zijn er dan nodig in het opleiden van leraren? In dit hoofdstuk worden vragen als deze beantwoord: lerarenopleiders aan het woord. Overigens niet als representanten van de volledige groep lerarenopleiders: de respons is immers te laag om van representativiteit te kunnen spreken.

4.2 Belang en urgentie herziening curriculum

In totaal onderschrijft 71 procent van de lerarenopleiders de stelling dat het belangrijk is dat het curriculum in het funderend onderwijs wordt herzien, negen procent vindt dit (zeer) onbelangrijk en twintig procent heeft er geen expliciete mening over. Alhoewel de lerarenopleiders huiverig zijn voor weer een verandering in het onderwijs, is er behoefte aan een update van dat wat geleerd moet worden. “Herzien betekent voor mij niet dat het helemaal anders moet. Ik denk wel dat het goed is dat er kritisch naar gekeken wordt.” Lerarenopleiders verwoorden de behoefte aan verandering bijvoorbeeld als volgt: “Er zijn wel mooie initiatieven op verschillende plekken, maar over-all is het onderwijs toch nog wel erg traditioneel. En er is zoveel meer mogelijk, bekend en nodig!” en “Leerlingen hebben de focus op het halen van toetsen, niet op ‘leren’. Wat niet getoetst wordt, telt niet mee...desastreus. Verder is het nu zo dat one size fits all. Kan gewoon niet meer.” Tegenstanders van herziening zijn er ook, zij benoemen de angst voor weer een volgende van bovenaf opgelegde verandering die onrust en een hogere werkdruk voor leraren brengt: “Er zijn de laatste jaren zoveel wijzigingen geweest, waarbij er onvoldoende tijd (in jaren) en facilitering is geweest binnen scholen om die wijzigingen goed te implementeren, dat het wijzer lijkt om scholen nu rust en ruimte te geven die wijzigingen eerst goed vorm te geven en niet direct met nieuwe wijzigingen te komen.”

Dat de lerarenopleiders zich in meerderheid in de uitgangspunten van het advies kunnen vinden, laat tabel 4.1 zien. Telkens minimaal negentig procent van de lerarenopleiders vindt het (zeer) belangrijk dat onderwijs de creativiteit en nieuwsgierigheid van leerlingen prikkelt, dat leerlingen leren zich te blijven ontwikkelen en dat leerlingen leren omgaan met vrijheid en verantwoordelijkheid nemen om over grenzen heen te kijken. Minst vaak belangrijk, maar met nog altijd 75 procent een ruime meerderheid, vinden de lerarenopleiders het dat leerlingen leren de kansen van de digitale wereld te benutten.

Tabel 4.1: *Mate waarin lerarenopleiders uitgangspunten Onderwijs2032 belangrijk vinden (%)*

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk
Onderwijs prikkelt creativiteit en nieuwsgierigheid	2	6	92
Leerlingen leren zich blijvend te ontwikkelen	2	8	90
Omgaan met vrijheid en verantwoordelijkheid en over de grenzen heen te kijken	1	9	90
Leerlingen leren de kansen van de digitale wereld te benutten	4	21	75
Funderend onderwijs biedt maatwerk en is relevant	1	19	80
Leerlingen begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfstandige volwassenen	4	14	82
Samenhangend onderwijs waarin leerlingen een solide gemeenschappelijke basis krijgen	4	15	81

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=167

Belangrijke onderwerpen voor de ordening van een toekomstgericht curriculum (tabel 4.2) vinden de lerarenopleiders met stip persoonsvorming en maatschappelijke toerusting. Ook ruimte voor verdieping of verbreding zijn belangrijke onderdelen van een toekomstbestendig curriculum. Net iets minder vaak als belangrijk bestempeld (nog altijd 80% en meer) zijn kennisontwikkeling, samenhang tussen vakken, vakoverstijgend denken en werken, de ontwikkeling van een vaste basiskennis en basisvaardigheden, en toekomstbestendigheid.

Tabel 4.2: *Mate waarin lerarenopleiders verschillende onderwerpen belangrijk vinden bij de uitwerking van een toekomstgericht curriculum in primair en voortgezet onderwijs(%)*

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk
Kennisontwikkeling	1	15	84
Persoonsvorming	0	8	92
Maatschappelijke toerusting	1	9	90
Toekomstbestendigheid	4	16	80
Een vaste kern van basiskennis en -vaardigheden	4	15	81
Ruimte voor verdieping of verbreding op basis van de mogelijkheden en interesses van leerlingen	1	10	89
Meer samenhang tussen vakinhouden	4	13	83
Vakoverstijgend leren denken en werken	4	14	82

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=167.

In de vragenlijst is ook gevraagd in hoeverre bepaalde aandachtspunten uit het advies op dit moment al aanwezig zijn in het onderwijs (tabel 4.3). Dat blijkt ten dele het geval. Meer dan de helft van de lerarenopleiders vindt dat eindtermen en kerndoelen adequaat zijn uitgewerkt. Ongeveer de helft vindt ook dat referentieniveaus voldoende adequaat zijn uitgewerkt. Minder vaak oordeelt men positief over de aanwezigheid van een goede voorbereiding van leerlingen op de toekomst, over de balans tussen kennisontwikkeling, persoonsvorming en maatschappelijke toerusting en over de balans tussen meetbare en merkbare onderwijsopbrengsten en over de hoeveelheid aandacht voor vakoverstijgende vaardigheden. Het minst zijn de lerarenopleiders te spreken over de mate waarin er sprake is van een ononderbroken leerlijn tot en met het voortgezet onderwijs.

Tabel 4.3: Mate waarin lerarenopleiders aandachtspunten voor toekomstgericht onderwijs op dit moment voldoende aanwezig vinden (%)

	(Te) weinig	Enigszins	(Ruim) voldoende	Weet niet
Goede balans tussen kennisontwikkeling, persoonsvorming en maatschappelijke toerusting	39	28	31	2
Kerndoelen zijn adequaat uitgewerkt	14	28	50	8
Referentieniveaus zijn adequaat uitgewerkt	16	28	41	15
Eindtermen zijn adequaat uitgewerkt	12	22	57	8
Goede balans meetbare en merkbare onderwijsopbrengsten	48	18	26	8
Voldoende ruimte voor scholen voor verdieping en verbreding	27	24	46	4
Voldoende aandacht voor vakoverstijgende vaardigheden	39	34	25	2
Leerlingen adequaat voorbereid om te leren en werken in de toekomst	28	35	34	3
Ononderbroken leerlijn tot en met het voortgezet onderwijs	55	18	18	9

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=167.

In het advies heeft Platform Onderwijs2032 een voorlopige visie voor een toekomstgericht curriculum uitgewerkt. Er wordt daarin onderscheid gemaakt tussen een kerncurriculum en een deel waarin scholen zich nader kunnen profileren. Het kerncurriculum bestaat uit Nederlands, Engels, rekenvaardigheid (incl. wiskunde), digitale geletterdheid en burgerschap. Daarnaast worden er drie kennisdomeinen onderscheiden: Mens & Maatschappij, Natuur & Technologie en Taal & Cultuur. Verder is er aandacht voor vakoverstijgende vaardigheden. De kennisdomeinen kunnen zowel via vakken als via een interdisciplinaire aanpak worden verzorgd. Bijna de helft van de lerarenopleiders kan zich hier in enigermate in vinden, één op de vijf is het er niet mee eens.

Tabel 4.4: Mate waarin lerarenopleiders het eens zijn met het voorgestelde kerncurriculum voor primair en voortgezet onderwijs (%)

	(Zeer) oneens	Neutraal	(Zeer) eens	Weet niet
In hoeverre bent u het eens met het voorgestelde kerncurriculum?	20	22	48	10

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=167.

Voorstanders noemen het voorstel “een prima mix voor wat betreft het kerncurriculum, waarbij scholen via de kennisdomeinen de ruimte en vrijheid behouden om zich te profileren” en een basis met nadrukkelijk ruimte voor uitwerking door de leraren zelf: “Het is goed om een basis met elkaar af te spreken maar laat hierin veel ruimte voor de inbreng van de docent. De docent van de toekomst moet zijn vak kunnen uitwerken en zelf accenten kunnen leggen. Dus een kader is altijd goed en fijn want dan weten we waar we het over hebben, maar er moet ook ruimte zijn voor innovatie waar de tijdgeest om vraagt.”

In de open vragen worden door meerdere lerarenopleiders kritische kanttekeningen geplaatst bij het voorgestelde kerncurriculum. Lerarenopleiders geven bijvoorbeeld aan de indruk te hebben dat de kern van het toekomstgerichte curriculum bestaat uit een drietal sterke cognitieve kernvaardigheden (Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde). Hier zien ze een mogelijk risico. Zoals één van de lerarenopleiders het beschrijft: “De nadruk op taal in het kerncurriculum is ongewenst. Hierdoor zullen leerlingen met andere talenten niet tot bloei komen. Iets dergelijks geldt ook voor de rekenvaardigheden. Leerlingen die alleen met dit aspect moeite hebben, moeten ook een curriculum aangeboden krijgen waarmee zij uit de voeten kunnen. Een kerncurriculum biedt onvoldoende mogelijkheden voor maatwerk.” Ook mist één van de lerarenopleiders in het beroepsonderwijs de invalshoek vanuit zijn sector: “Er wordt te weinig vanuit het beroep gedacht. De kernvakken zoals nu geformuleerd zouden ondersteunend moeten zijn aan de beroepsvakken.” Ook andere vakken raken naar de zin van lerarenopleiders te veel in de verdrukking: “Ik overzie niet wat voor gevolgen dit precies heeft voor 'mijn' vakken geschiedenis en maatschappijleer. Ik heb er geen goed gevoel bij.”

4.3 Randvoorwaarden voor herziening

In het advies worden vier randvoorwaarden genoemd die essentieel zijn voor de realisatie van curriculumvernieuwing. Tabel 4.5 toont dat (ruim) drie kwart van de lerarenopleiders de vier randvoorwaarden onderschrijft. Ze vinden het belangrijk dat er balans wordt aangebracht tussen het meetbare en merkbare leren, dat er verbinding en samenhang tussen de inhoud van vakken komt, dat er een doorlopende leerlijn van basisschool tot en met voortgezet onderwijs komt en dat scholen meer ruimte krijgen om eigen keuzes te maken.

Tabel 4.5: Mate waarin lerarenopleiders een aantal randvoorwaarden belangrijk vinden voor de realisatie van curriculumvernieuwing (%)

	(Zeer) onbelangrijk	Neutraal	(Zeer) belangrijk
Meer verbinding en samenhang tussen de inhoud van de vakken	8	15	77
Het creëren van een doorlopende leerlijn van de basisschool tot en met het voortgezet onderwijs	7	17	76
Balans aanbrengen tussen het meetbare en merkbare leren	3	17	80
Meer ruimte voor scholen om eigen keuzes te maken	7	18	75

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=167.

Daarnaast noemen lerarenopleiders dat er ook ruimte voor leraren moet komen om meer samenhang binnen het lesprogramma tot stand te brengen. “Dat docenten echt de tijd krijgen om mee te denken en te ontwikkelen. Dus minder lessen en administratieve taken”. En ook praktisch zal de organisatie op scholen anders moeten worden: “Voldoende tijd voor de docenten om samen lessen voor te bereiden; de inrichting van het schoolgebouw moet passend gemaakt worden voor het bieden van een thuisbasis voor leerlingen; voldoende middelen en begeleiding om te experimenteren en opbrengsten te delen met andere scholen; management dat in staat is om voor te leven hoe men met en van elkaar kan leren (teach as you preach) en niet alleen gericht is op afrekenen; scholen moeten niet hoeven concurreren met elkaar (zodat men niet hoeft te kiezen voor geldbesteding aan pr).”

4.4 Opleiden van leraren voor de toekomst

De voorgestelde veranderingen stellen andere eisen aan leraren en dus ook aan de lerarenopleidingen. Wanneer een lijst met achttien mogelijke vaardigheden voor toekomstige leraren aan de lerarenopleiders wordt voorgelegd (tabel 4.6), blijkt dat lerarenopleiders met name de vaardigheden om les te geven in het kritisch leren denken, om lessen te verrijken met eigen lesinhoud, aandacht te hebben voor persoonsvorming, om les te geven in probleemoplossende vaardigheden en om lessen te vullen met actualiteit de belangrijkste vaardigheden voor leraren voor de toekomst vinden. Meer dan 90 procent van de lerarenopleiders benoemt dit als (zeer) belangrijk. Minst vaak vinden de lerarenopleiders het les kunnen geven in programmeren/computational thinking van belang (32% vindt dit belangrijk).

Voor een deel is de aandacht voor deze vaardigheden er ook al in de huidige lerarenopleidingen (kolom ‘% Voldoende aanwezig’ in tabel 4.6). Toch is er nog wel ruimte voor verbetering. Het verschil tussen belangrijk en aanwezig is het grootst als het gaat om vaardigheden voor het ontwikkelen en bewaken van een doorlopende leerlijn, vaardigheden in het ontwerpen van een curriculum, vaardigheden om les te geven in het stimuleren van creativiteit en nieuwsgierigheid en vaardigheden om les te geven in kritisch denken.

Tabel 4.6: *Mate waarin lerarenopleiders diverse aspecten van belang vinden voor het opleiden van leraren voor een toekomstgericht curriculum (%)*

	% (Zeer) belangrijk	% Voldoende aanwezig
Vaardigheden voor ontwikkelen en bewaken van doorlopende leerlijnen	82	28
Vaardigheden in het ontwerpen van een curriculum	82	30
Lesgeven in het stimuleren van creativiteit en nieuwsgierigheid	89	42
Lesgeven in vaardigheden voor kritisch denken	96	49
Het leggen van verbindingen vanuit het eigen naar andere vakgebieden	82	38
Vaardigheden om vakoverstijgende thema's te integreren in de lessen	77	36
Vaardigheden om lessen te vullen met wat leerlingen inbrengen	88	48
Lesgeven in probleemoplossende vaardigheden	91	51
Lesgeven in het omgaan met digitale informatie/middelen	75	42
Lesgeven in burgerschap	71	39
Vaardigheden om lessen te vullen met actualiteit	91	59
Aandacht voor persoonsvorming	91	60
Vaardigheden om lessen te verrijken met eigen lesinhoud	95	67
Vaardigheden om met vakoverstijgende thema's te werken	72	46
Vaardigheden om lessen te geven zonder methode	75	52
Vaardigheden in het onderzoeken en evalueren	88	65
Lesgeven in programmeren/computational thinking	32	20
Lesgeven in samenwerken	75	72

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders; n=57³ bij de vraag naar belang en n=97 bij de vraag of dit voldoende aanwezig is.

Bij de lerarenopleiders is eveneens in een open vraag geïnventariseerd wat volgens hen belangrijke nieuwe eisen zijn voor toekomstige leraren. Elementen die hierin in de meeste open antwoorden terugkomen zijn 'samenwerken', 'leren curriculum ontwerpen', 'leren op de werkplek' en 'breder inzetbaar zijn'. Ook wordt genoemd dat er meer tussen onderwijssectoren gecommuniceerd en geleerd moet worden. Zoals één van de lerarenopleiders omschrijft: "Doordat (toekomstige) leraren po en vo andere opleidingen volgen, met andere accenten (niet alleen gericht op de doelgroep), is het belangrijk dat alle onderwijsgevendenden een basiskennis hebben van onderwijs: hoe werkt het in het po, vo, mbo en hbo. Vervolgens kan de specialisatie op doelgroep plaatsvinden. Dit bevordert de doorgaande leerlijn (vakken en integratie hiervan), het begrippenkader (kennisbasis van het hele onderwijs op hoofdlijnen, zicht op verschillende werkwijzen, etc.)."

Het een plek geven van deze vaardigheden vraagt nog wel wat van de opleidingen. Zoals een lerarenopleider aangeeft: "Ik werk aan een opleiding voor tweedegraads docenten. Het ontwikkelen van een curriculum of het creëren van een doorlopende leerlijn is lastig voor de meesten van hen. Als ze van de opleiding komen, zijn ze vaak nog heel jong én nog niet uitgeleerd. Dit soort vaardigheden ontwikkelen ze op school, het zou goed zijn dit goed te begeleiden."

3 Tijdens het veldwerk is deze vraag naar het belang van bepaalde aspecten in lerarenopleidingen in de vragenlijst aangepast waardoor slechts een deel van de respons behouden kon blijven. De manier waarop deze groep lerarenopleiders de vraag over de aanwezigheid ervan heeft ingevuld, wijkt echter niet significant af van de wijze waarop de groep als geheel dat heeft gedaan.

4.5 Samenvatting

Lerarenopleiders onderschrijven het belang van verandering, al zijn meerdere lerarenopleiders huiverig voor weer een verandering op basis van ervaringen met eerdere trajecten. Ze kunnen zich in elk geval vinden in de meerderheid van uitgangspunten die daarbij door Platform2032 zijn geschetst.

Voor de uitwerking van een toekomstgericht curriculum vinden de lerarenopleiders persoonsvorming, maatschappelijke toerusting en mogelijkheden om te verbreden en te verdiepen het meest belangrijk. Ze constateren wel dat er veel aandachtspunten uit het advies ook nu wel enige plek hebben in het onderwijs, maar dat er met name meer aandacht nodig is voor de aanwezigheid van een goede voorbereiding van leerlingen op de toekomst, een goede balans tussen kennisontwikkeling, persoonsvorming en maatschappelijke toerusting, tussen meetbare en merkbare onderwijsopbrengsten, en voor vakoverstijgende vaardigheden. Het minst zijn de lerarenopleiders te spreken over de mate waarin er op dit moment in het funderend onderwijs sprake is van een ononderbroken leerlijn tot en met het voortgezet onderwijs.

Het voorstel in het advies om het curriculum uit te werken in een kerncurriculum (Nederlands, Engels, rekenvaardigheid/wiskunde), digitale geletterdheid en burgerschap) en een aantal kennisdomeinen, wordt door net iets ongeveer de helft van de lerarenopleiders ondersteund. Voorstanders roemen de kans om als leraar/school meer vrijheid en inbreng te hebben, tegenstanders geven al dan niet terecht aan huiverig te zijn (net als de ouders in het vorige hoofdstuk) voor een sterke nadruk op drie cognitieve basisvakken, terwijl er leerlingen zijn die daar niet goed zullen scoren.

Als gekozen wordt voor een ander curriculum in het funderend onderwijs zal dat ook veranderingen brengen in het opleiden van leraren. Elementen die daarbij wat de lerarenopleiders betreft belangrijk zullen zijn, is aandacht voor het leerlingen leren kritisch te denken, om meer eigen lesinhoud te creëren en ook meer aandacht te hebben voor persoonsvorming, probleemoplossend vermogen, meer de relatie te leggen met de actualiteit en het in de gaten houden van doorlopende leerlijnen. Voor een deel is er sprake van aandacht blijven geven: een aantal elementen heeft ook nu al een plek in de lerarenopleidingen. Dat geldt wat de lerarenopleiders betreft het minst voor het ontwikkelen en bewaken van een doorlopende leerlijn en vaardigheden voor het ontwerpen van een curriculum en het stimuleren van creativiteit, nieuwsgierigheid en kritisch denken.

5 Overige inzichten van leerlingen, ouders en lerarenopleiders

5.1 Inleiding

Leerlingen, ouders en lerarenopleiders is verder gevraagd om in open vragen aan te geven wat voor hen belangrijk is wanneer ze naar het onderwijs in de toekomst kijken. Ouders en lerarenopleiders vroegen we daarnaast ook wat procesmatig handig is: welke groepen moeten er betrokken worden in het vervolgtraject?

5.2 Inhoudelijke inzichten

Leerlingen

Aan het eind van de vragenlijst nodigden we de leerlingen uit om mee te denken over het onderwijs. Om zicht te krijgen op wat leerlingen belangrijk vinden om te leren, vroegen we hen zich voor te stellen dat ze Minister van Onderwijs zijn. Wat zouden zij dan in elk geval in het onderwijsprogramma opnemen?

In de open antwoorden wordt vooral nagedacht over hoe je het leren leuker en dus effectiever kunt maken. Weten waarom je iets moet leren, maakt het naar school gaan leuker en je inzet groter. “Je moet laten zien dat bijna ieder vak wel iets leuks in zich heeft, je moet het alleen zien. Als je dit beseft, kan studeren veel leuker worden.” “Dat ik begrijp waarom ik iets moet leren. Wat heb ik eraan om te weten wat de Grieken en de Romeinen deden. Haal verleden en heden bij elkaar.”

School leuker maken vraagt ook een verandering in mindset. Een leerling noemt het “trots zijn op dat je naar school mag gaan”. Ook school moet daarin aan de slag: “Dat de periodes tussen de vakanties in ook leuk kunnen zijn, inclusief hard leren en huiswerk maken. Het wordt ons op de middelbare school echt aangeleerd dat school vervelend en stom is, doordat iedereen (leraren, personeel) alleen maar positief spreekt over het weekend en de vakantie. Dat ondermijnt de motivatie.”

Ook pleiten leerlingen voor meer aandacht voor weten wie je bent en wat jouw bijdrage is aan de maatschappij: “Dat de wereld groter is dan jijzelf”.

Daarnaast zijn er veel pleidooien te lezen voor maatwerk, in vakken (“Dingen die belangrijk zijn voor later en geen vakken die je toch nooit nodig gaat hebben in de toekomst”) en in lestijden (“Dat de leerlingen vanaf een bepaalde leeftijd zelf hun lestijden in mogen delen. Ik krijg van sommige vakken te veel les terwijl ik dat niet nodig heb en van andere vakken zou ik best wat meer les willen, omdat ik denk dat dat mijn resultaten zou verbeteren.”).

En er worden heel praktische nieuwe vakken/vaardigheden geopperd, bijvoorbeeld: “belastingaangifte doen”, “EHBO”, “sollicitatiebrieven schrijven”, “omgaan met geld”. In elk geval “dingen die in belang zijn in het echte leven en niet alleen de schoolboeken, we leren nu wel verschillende woordsoorten maar wanneer ga je nou echt denken van ‘wat voor woordsoort is dit?’ Ik doe dat niet hoor.”

Ouders

Ook aan de ouders is gevraagd wat zij het allerbelangrijkste vinden dat leerlingen op school moeten leren. Hieruit komt een aantal duidelijke elementen naar voren. Vaak noemen ouders dat het van belang is om algemene kennis en vaardigheden op te doen, dat kinderen zichzelf (leren) ontwikkelen, dat ze respectvol met elkaar leren omgaan, dat er aandacht is voor normen en waarden en dat kinderen voorbereid worden op het leven na school. Meerdere ouders noemen het op zoek gaan naar en leren vinden van hun plek in de samenleving: “dat de kinderen vooral hun eigen talenten leren ontwikkelen en zichzelf ontdekken en kijken wat ze er in de toekomst mee willen en kunnen”.

Veel ouders stippen aan dat het aangeleerde dient aan te sluiten bij de capaciteiten van kinderen. “Goede basiskennis, gebaseerd op hun eigen kunnen. Misschien de lat iets hoger leggen om kinderen uit te dagen, maar niet zo hoog dat ze op hun tenen moeten lopen. Daarnaast goede normen en waarden en hoe je met elkaar om gaat.” “Kinderen moeten leren dat ze allemaal verschillend zijn en dat ieder zijn eigen talenten en kwaliteiten heeft. Ze moeten leren zelfstandig en zelfredzaam te zijn, goed omgaan met zichzelf en anderen, zodat ze een goede basis hebben om zich te kunnen redden in de maatschappij. Natuurlijk horen daar ook vakken bij als Nederlands, spelling, rekenen en wereldoriëntatie.”

In iets mindere mate wordt de voorbereiding op een beroep genoemd en taal en rekenen. De beroepsoriëntatie wordt door meerdere ouders specifiek genoemd omdat dit ook hoort bij een voorbereiding op de maatschappij en het vinden van je eigen rol daarin. Taal en rekenen worden tenslotte door enkele ouders als onmisbaar gezien bij de voorbereiding op de maatschappij, maar ook voor vervolgonderwijs.

Lerarenopleiders

De lerarenopleiders is concreet gevraagd inhoudelijke aanbevelingen te doen voor de vervolgfase van Onderwijs2032. Veelal wordt er door de lerarenopleiders op aangedrongen om oog te houden voor de balans in de hoofddoelen kennisontwikkeling, persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke toerusting. In relatie hiertoe merkt één lerarenopleider (zowel lesgevende aan een tweedegraads lerarenopleiding als in beroepsonderwijs) het volgende op: “De Landelijke Kennistoetsen waar lerarenopleidingen mee te maken hebben, leiden tot een grotere nadruk op kennisverwerving in het curriculum. Dit lijkt haaks te staan op de kant die met het funderend onderwijs wordt uitgegaan: meer aandacht voor persoonsvorming en maatschappelijke toerusting.”

5.3 Procesmatige inzichten door lerarenopleiders

Naast inhoudelijke aanbevelingen hebben de lerarenopleiders tevens procesmatige aanbevelingen gedaan. Veel lerarenopleiders achten het van belang om de bestaande expertise in de praktijk in scholen en opleidingen te betrekken en benutten. Een aantal lerarenopleiders geeft aan dat wetenschappelijke inzichten eveneens meegenomen moeten worden bij de vormgeving van een toekomstgericht curriculum.

Veelvuldige afstemming en openheid in het proces worden van belang geacht. Vooral noemen de lerarenopleiders het creëren van draagvlak en het bieden van tijd voor afstemming van besluitvorming. “Informeel en betrek lerarenopleidingen actief en geef advies over hoe lerarenopleidingen nu al kunnen anticiperen op het nieuwe funderend curriculum.”

Sommige lerarenopleiders zien graag dat de rol van lerarenopleiders en scholen wordt vergroot. “Maak ruimte voor co-creatie, waak voor te grote mate van voorschrijvendheid, laat scholen en opleidingen de kernbegrippen uit 2032 ZELF ‘laden’”. “Laat scholen hun eigen verantwoording nemen voor het schrijven van een toekomstgericht curriculum en laat de inspectie dan vooral kijken in hoeverre die keuze onderbouwd is (wetenschappelijk onderwijs en/of hersenonderzoek), en of scholen kunnen laten zien hoe ze deze keuze monitoren.”

Voorts geven de lerarenopleiders enkele adviezen voor de wijze waarop het proces efficiënt en effectief kan worden georganiseerd. “Ga [...] een stappenplan maken waarin de haalbaarheid en organisatievorm bewust wordt meegenomen in het proces. Gooi niet leraren weer in het diepe van alles anders zonder mee te nemen hoe dat dan kan en moet binnen de grenzen van organisatie en middelen en tijd.” “Samenwerkingsverbanden van lerarenopleidingen en scholen kunnen dienen als vliegwiel voor vernieuwing en verandering. De student/lerende komt in deze netwerken de dagelijkse praktijk tegen. De dagelijkse praktijk is van school tot school een andere door bijvoorbeeld omgevingsfactoren. Daarom moet er anders opgeleid worden binnen ieder samenwerkingsverband en dit is een goede mogelijkheid om leraren voor te bereiden op de verschillende vormen van onderwijs.”

Enkele lerarenopleiders dringen erop aan om te stoppen met de hervorming van het toekomstgericht curriculum. Een aantal van hen geven aan te vinden onvoldoende betrokken te zijn geweest bij de vorige fase van het ontwikkelingstraject, maar veelal geven de lerarenopleiders geen aanvullende redenen voor hun visie.

5.4 Het vervolgtraject volgens ouders en lerarenopleiders

Ouders

Ouders gaven aan welke partijen zij graag betrokken zien worden bij de ontwikkeling van het toekomstgericht curriculum. Met name zien ouders graag dat docenten (88%), ouders (65%) en leerlingen (57%) betrokken worden. In mindere mate noemen zij lerarenopleidingen (46%), schoolleiders (44%), de overheid (37%) en het bedrijfsleven (32%).

Tabel 5.1: Partijen die betrokken moeten worden bij de ontwikkeling van het toekomstige onderwijsprogramma, volgens ouders (%)

Docenten	88
Ouders	65
Leerlingen	57
Schoolleiders/bestuurders	44
Vervolgopleidingen (mbo, hbo, universiteit)	50
Lerarenopleidingen	46
Wetenschappers	21
Bedrijfsleven	32
Overheid	37
Maatschappelijke organisaties	23
Anders, namelijk	2
Weet niet	4

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Ouders, n=2.490

Lerarenopleiders

Aan de lerarenopleiders zijn enkele stellingen voorgelegd over het vervolgtraject (zie tabel 5.2). De lerarenopleiders onderschrijven met name het standpunt dat lerarenopleiders een actieve bijdrage moeten leveren aan de professionalisering van zittende leraren voor toekomstgericht onderwijs (89%). Iets meer dan acht op de tien lerarenopleiders (81%) vinden dat de opleidingen een actieve bijdrage moeten leveren aan de ontwikkeling van een landelijk kerncurriculum. In iets mindere mate (nog steeds 68%) vinden de lerarenopleiders dat het curriculum van de lerarenopleidingen zelf nu al herzien dient te worden.

Tabel 5.2: Stellingen over vervolgtraject ontwikkelen toekomstbestendig curriculum (%)

	(Zeer) oneens	Neutraal	(Zeer) eens	Weet niet
Lerarenopleidingen moeten een actieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een landelijk kerncurriculum	7	11	81	1
Om leraren toe te kunnen rusten voor toekomstgericht onderwijs moeten lerarenopleidingen nu al hun curriculum herzien	16	13	68	3
Lerarenopleidingen moeten een actieve bijdrage leveren aan de professionalisering van zittende leraren voor toekomstgericht onderwijs	4	6	89	1

Bron: Enquête peiling Onderwijs2032 - Lerarenopleiders, N=167

Een verdere bevraging over de rol van lerarenopleiders laat zien dat lerarenopleiders vinden dat zij hier een zeer belangrijke rol in hebben. “Ik vind het belangrijk dat lerarenopleiders een sturende rol hebben bij het herzien van het curriculum. Kijk eerst goed wat wel werkt en wat niet werkt, voordat je alles overhoop gooit”.

Verder geven de lerarenopleiders aan dat meedenken over het onderwijsontwerp op ieder niveau van belang is voor het slagen van de hervorming. “Zowel adviserend in de totstandkoming, als bijdragen aan bij- of nascholingen. En uiteraard hun studenten voorbereiden.”

Belemmeringen die worden geïdentificeerd door lerarenopleiders hangen voornamelijk samen met tijd. Bijvoorbeeld bij de eerstegraads lerarenopleidingen. Er is in één jaar tijd (de doorlooptijd van de meeste studenten) “erg weinig tijd om aandacht te besteden aan meer vernieuwend onderwijs”.

Maar ook in andere type lerarenopleidingen worden knelpunten geïdentificeerd. “De lerarenopleiding zit stampvol basiszaken die een beginnend docent zich eigen moet maken. Als je gaat stapelen, wordt de lerarenopleiding langer. Dat is ongewenst. Daarbij komt dat de beginnend docent sommige informatie die hij nu krijgt niet kan plaatsen.”

Ook speelt tijd een rol bij de lerarenopleiders zelf en de organisatie waarin zij zich bevinden. “Te weinig tijd voor reflectie, bijstelling curriculum en eigen professionalisering. Druk vanuit management op meetbaarheid i.p.v. zichtbare (maar minder meetbaar te maken) ontwikkeling. Disbalans tussen instrumentele en normatieve professionalisering van opleiders en van leraren in opleiding”.

Tot slot is aan lerarenopleiders gevraagd of ze konden aangeven of bestaande netwerken ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan de professionalisering van zittende docenten in het kader van Onderwijs2032. De lerarenopleiders beantwoordden dit bevestigend: sommigen geven aan dat dit zelfs noodzakelijk is. “Deze netwerken vormen de basis voor een adequaat systeem voor het ontwerpen van een toekomstgericht curriculum.” Dit is volgens enkele lerarenopleiders echter wel afhankelijk van de geboden tijd, ruimte en middelen.

Bijlage A Overzicht van tabellen

Tabel 1.1:	Responsoverzicht	9
Tabel 2.1:	Huidige en gewenste keuzes op school, volgens leerlingen (%)	11
Tabel 2.2:	Stellingen ten aanzien van kern en keuze, de mening van leerlingen (%)	12
Tabel 2.3:	Belang om bepaalde zaken op school te leren, volgens leerlingen (%).....	12
Tabel 2.4:	Mate waarin leerlingen bepaalde zaken op school leren, volgens leerlingen (%).....	12
Tabel 2.5:	Stellingen ten aanzien van samenhang binnen het onderwijsprogramma, de mening van leerlingen (%).....	13
Tabel 2.6:	Huidige en gewenste aandacht voor vakoverstijgende onderwijsonderdelen, volgens leerlingen (%).....	14
Tabel 2.7:	Belang van samenhang binnen het onderwijsprogramma, volgens leerlingen (%)	14
Tabel 2.8:	Huidige mate van samenhang binnen het onderwijsprogramma, volgens leerlingen (%)	14
Tabel 2.9:	Mate waarin dingen die leerlingen op de middelbare school aan bod komen, ook op de basisschool al hebben geleerd (%).....	15
Tabel 2.10:	Mate waarin leerlingen op de basisschool voldoende geleerd hebben voor het voortgezet onderwijs, over Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde (%)	15
Tabel 2.11:	Belang meedenken door leerlingen (%)	16
Tabel 2.12:	Zou jij zelf actief mee willen denken over wat je leert op school? (%).....	16
Tabel 3.1:	Gewenste keuzemogelijkheden voor leerlingen op school, volgens ouders (%)	17
Tabel 3.2:	Huidige keuzemogelijkheden voor leerlingen op school, volgens ouders (%).....	18
Tabel 3.3:	Stellingen ten aanzien van samenhang binnen het onderwijsprogramma, de mening van ouders (%).....	19
Tabel 3.4:	Gewenste en huidige aandacht voor vakoverstijgende onderwijsonderdelen, volgens ouders (%).....	20
Tabel 3.5:	Tevredenheid van ouders over aansluiting van kinderopvang/peuterspeelzaal op basisonderwijs (%)	20
Tabel 3.6:	Tevredenheid van ouders over aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs (%)	21
Tabel 3.7:	Tevredenheid van ouders over de aansluiting van vakken in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs (%)	22
Tabel 3.8:	Mate waarin ouders het eens zijn met de uitgangspunten van het advies (%)	23
Tabel 3.9:	Belang om bepaalde zaken op school te leren, volgens ouders (%).....	24
Tabel 3.10:	Mate waarin er op school aandacht gegeven wordt aan een aantal zaken, volgens ouders (%).....	24
Tabel 3.11:	Belang meepraten door ouders, volgens ouders (%)	24
Tabel 4.1:	Mate waarin lerarenopleiders uitgangspunten Onderwijs2032 belangrijk vinden (%)	27
Tabel 4.2:	Mate waarin lerarenopleiders verschillende onderwerpen belangrijk vinden bij de uitwerking van een toekomstgericht curriculum in primair en voortgezet onderwijs(%)	27
Tabel 4.3:	Mate waarin lerarenopleiders aandachtspunten voor toekomstgericht onderwijs op dit moment voldoende aanwezig vinden (%)	28
Tabel 4.4:	Mate waarin lerarenopleiders het eens zijn met het voorgestelde kerncurriculum voor primair en voortgezet onderwijs (%)	28
Tabel 4.5:	Mate waarin lerarenopleiders een aantal randvoorwaarden belangrijk vinden voor de realisatie van curriculumvernieuwing (%)	29
Tabel 4.6:	Mate waarin lerarenopleiders diverse aspecten van belang vinden voor het opleiden van leraren voor een toekomstgericht curriculum (%).....	31
Tabel 5.1:	Partijen die betrokken moeten worden bij de ontwikkeling van het toekomstige onderwijsprogramma, volgens ouders (%).....	35
Tabel 5.2:	Stellingen over vervolgtraject ontwikkelen toekomstbestendig curriculum (%)	36